NORDISKA RÖSTER

OM NORDENS
RÖST I VÄRLDEN

Bodil Tingsby

NORDISKA RÖSTER

OM NORDENS
RÖST I VÄRLDEN

Bodil Tingsby

Nordiska Röster

Om Nordens röst i världen

ISBN 978-92-893-4438-8 (PRINT)

ISBN 978-92-893-4439-5 (PDF)

ISBN 978-92-893-4440-1 (ePUB)

ISSN 0903-7004

<http://dx.doi.org/10.6027/Nord2016-001>

Nord 2016:001

© Nordiska ministerrådet 2016

Layout: Jette Koefoed

Omslag: Jette Koefoed

Foto: s. 3, 6 : ImageSelect

s. 11: Sarah Cooper & Nina Gorfer, © Cooper & Gorfer

Tryck: Rosendahls Schultz Grafisk

Upplaga: 1 000

Typsnitt: Meta LF

Papper: Munken Polar / The Arctic Volume Highwhite

Printed in Denmark

www.norden.org/nordpub

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet ska stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

www.norden.org

INNEHÅLL

7	FÖRORD
9	NORDISKA RÖSTER
13	DET NORDISKA PERSPEKTIVET
15	BERÄTTELSEN OM NORDEN
19	STRATEGINS PRIORITERADE OMRÅDEN
23	OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN
25	BRIST PÅ RÄTTVISA BAKOM VARJE KONFLIKT / Martti Ahtisaari
31	HÅLLBART OCH JÄMSTÄLLT LÖNAR SIG / Gro Harlem Brundtland
37	INTE UTAN MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER / Jan Eliasson
43	NYA TIDER KRÄVER NYA NORDISKA TAG / Christian Friis Bach
49	STEG FÖR STEG
53	SKAPAR FRAMTIDEN DE VILL LEVA I / BIG – Bjarke Ingels Group
61	OM BARA VÄRLDEN VISSTE / The Weather Diaries – Nordic Fashion Biennale
71	VÅGA VARA FÖRST / Maria Strømme
77	PÅ VÅGENS TOPP
81	I EN ANDA AV NORDISK PRAGMATISM / Britt Bohlin och Henrik Dam Kristensen
89	NORDEN HAR FÅTT EN RENÄSSANS – OCH EN CHANS / Dagfinn Høybråten
94	REFERENSER

OM NORDENS
RÖST / VÄRLDEN

Som ringar på vattnet sprids nordisk litteratur och kultur runt globen. Kreativa och andra näringar använder sig av genuint nordiska värderingar som hållbarhet, trygghet, jämställdhet och skaparkraft i sin internationella marknadsföring.

I suget efter lösningar på den senaste finanskrisen riktades blickarna mot norr och den nordiska modellen. Här fanns tydligen en modell som lyckades kombinera välfärd med konkurrenskraft. Och alla ville veta hur.

Det vi själva vet är att den nordiska modellen inte är något konstant och en gång för alla. Den är en plattform som bottnar i tron på gemensamt samhällsansvar och rättvis fördelning. En stabil grund utifrån vilken vi hittar lösningar på nya utmaningar. Egentligen är den inte heller en enhetlig nordisk modell. Norden är en cocktail av länder, på många sätt väldigt olika men med förmågan att fokusera på det som blir en bra blandning. Det som enar och stärker.

Omvärldens ökade intresse för allt nordiskt triggade det nordiska samarbetet till att på statsministrarnas uppmaning ta fram en gemensam strategi för internationell profilering och positionering av Norden, *Det nordiska perspektivet*. Den berättar om Norden och den nordiska viljan till goda relationer med omvärlden. För vad mindre länder som våra alltid har vetat, är att vi alla alltid blir starkare tillsammans.

I *Nordiska röster – om en nordisk röst i världen* fylls strategin på med tankar och erfarenheter från personer med historiska framgångar på den internationella arenan och från andra som bär traditionen vidare. Vi hoppas att deras berättelser och strategin som sådan kan fungera som ett stöd till alla er som i era möten med omvärlden vill agera nordiskt. Oavsett om det rör sig om politiskt samarbete, forskning, investeringar, handel, turism, kulturutbyte eller annat – alla kan vi bidra till att höja Nordens röst i världen.

ANNE BERNER

*Nordisk samarbetsminister för Finland,
ordförande i Nordiska ministerrådet 2016*

HENRIK DAM KRISTENSEN

*President i Nordiska rådet 2016,
Danmarks ordförandeår*

OM NORDENS POSTIVA- RDEN

Nordens länder är de starkaste länderna i Förenta nationernas 70-åriga historia, enligt generalsekreteraren, Ban Ki-moon. Detta faktum inger respekt och stärker er som region, hälsar han. Personerna i den här boken, som alla agerar på olika internationella arenor, vittnar om ett stort intresse för Norden, och om att den nordiska rösten i världen kanske betyder mer nu än någonsin.

I den ekonomiska krisens efterdyningar stegrades nyfikenheten på den så kallade nordiska modellen. Den hade än en gång förmått att förnya sig och bättre än de flesta klarat välfärden, bidragit till innovativa lösningar för en hållbar utveckling och bäddat för kreativitet inom näringar som litteratur, film, mode och mat. Vem hade inte hört om Nordic Noir, Nordic Design, Nordic Cuisine, och vem undrade inte hur allt detta hade gått till?

Det var tuffare tider. Stater, organisationer och företag letade efter goda idéer och här tycktes det finnas en modell med förmåga att leverera på bred front.

De nordiska regeringarna beslutade sig för att ta tillfället i akt att ytterligare sätta Norden på kartan. Man formulerade en gemensam strategi för internationell profilering och positionering av Norden, *Det nordiska perspektivet*, och den här boken beskriver just det. Dessutom erbjuder den möten med människor som kan bidra till ytterligare fördjupning och förståelse av vad Norden är och hur regionen kan bidra till både regional och global utveckling.

Rösterna i boken tillhör personer med lång och omfattande erfarenhet av arbete i stora internationella organisationer, som tar stafettpinnen vidare, som leder det politiska samarbetet i Norden och så några som kanske inte tänker så mycket på hur nordiska de faktiskt är. Vi kan kalla dem för barn av den nordiska modellen.

MARTTI AHTISAARI

– Att länderna i Norden är olika, spelar ingen roll. Vi delar en värdegrund som vilar på jämlikhet och rättvisa.

GRO HARLEM BRUNDTLAND

– Det politiska arbetet har aldrig varit idylliskt, och Norden är ingen idyll. I globaliseringens tidevarv står vi inför nya utmaningar, och det måste vi ta tag i. Vi måste våga ta i det som är komplicerat.

JAN ELIASSON

– Genom åren har vi ofta och gärna krigat, inte minst Sverige och Danmark, men sedan mer än 200 år vet vi att det är en dålig idé. Vi har i stället visat att samarbete skapar välförstånd.

CHRISTIAN FRIIS BACH

– Ja, nu behövs den klassiskt nordiska uppbackningen av värderingarna om människors lika värde mer än någonsin. Vi får inte upprepa det Myrdal skrev om – att säga en sak men göra en annan.

BJARKE INGELS

– Vi tillför något nordiskt till världen, men världen tillför sannerligen också något till oss.

DAVID ZAHLE

– Det var först när vi började arbeta internationellt som det gick upp för oss hur fundamentalt det är för nordiska arkitekter att försöka tänka på alla möjligheter till utsikt, dagsljus och socialt liv.

STEINUNN SIGURÐADÓTTIR

– Den stora modevärlden lever sitt liv i metropolerna jorden runt, inte i en liten grönländsk by med 250 invånare. Men man har sällan skådat mer fängslande bilder av mode.

SARAH COOPER & NINA GORFER

– Norden är en fantastisk plats för skapande.

MARIA STRØMME

– Det tar ofta en tid för doktorander från andra delar av världen att släppa på auktoritetstron. Egentligen har vi ganska lite nytta av dem då. Men när de väl börjar våga tänka själva och inte bara gör som professorn säger – då blommar de ut!

BRITT BOHLIN

– Och med det inflöde av för oss nya kulturer som vi upplever nu, ska det bli spännande att se hur våra kreativa uttryck och näringar förändras och utvecklas i framtiden. Och för all del också den nordiska politiken.

HENRIK DAM KRISTENSEN

– Den nordiska modellen har dömts ut gång på gång. Jag minns oljekrisen på 1970-talet, finanskriser, globalisering. Efter varje attack visar analyser att Norden kommit ut ur den svåra perioden bäst av alla. Förändrat men intakt.

DAGFINN HØYBRÅTEN

– Tillit är en fundamental orsak till den nordiska regionens framgångsrika välfärdsmodell. I ett öppet samhälle där människor litar på varandra behövs inte så mycket kontroll. Där finns det utrymme för kreativt tänkande och för samarbete över gränser. Tillit skapar trygghet, och trygghet föder effektivitet.

– Det som kallas Den nordiska modellen är inget som är, det är något vi gör.

OM NORDENS
RÖST I
VÄRLDEN

DET NORDISKA PERSPEKTIVET

Man upptäcker var Norden ligger på kartan om man håller en jordglob i sina händer och vänder den mot sig så att man får ett nordligt perspektiv. Där ligger Finland, Sverige, Danmark, Norge och Island från öster till väster och de självstyrande Grönland, Färöarna och Åland från väster till öster. Förenade av ett stort hav. Längre lurade inlandsisen över Norden, men för cirka 13 000 år sedan vågade sig några dåtida vandrare norrut. De kom från söder och öster. Över land och hav drog deras ättlingar sedan västerut. Till Grönland kom också folk västerifrån.

Ett kargt klimat och hårt arbete tog nordborna genom en historia som delas av många andra. Perioder av krig, oro och svält besegrades tack vare en obändig vilja att skapa ett gott liv för sig och för samhället. Människor som gick samman byggde det som i dag kallas Den nordiska modellen.

En sak är säker. De nordiska välfärdsländerna hade aldrig uppnått en status bland de främsta ekonomierna i världen utan goda relationer med omvärlden. Liksom nu har människor kommit från andra länder och bidragit med nya tankar och ny kunskap. Handel, utbyte av erfarenheter, kunskaper och idéer har varit och är vägen fram.

Vart och ett för sig är de nordiska länderna små men bra på att samarbeta och nu delar vi också en strategi som berättar vilka vi är, vad vi kan bidra med och vad vi helst vill utveckla tillsammans med andra. Den har fått titeln *Det nordiska perspektivet*.

Strategin blir till

Det var i maj 2014 som de nordiska statsministrarna möttes i Mývatn på Island. Det var vid samma tid som tusentals flyttfåglar anlände för en sommarsäsong vid den näringsrika våtmarken. Det var i en tid då ministrar för Nordens länder kunde glädja sig åt stora framgångar bekräftade av internationella topplaceringar i mätning på mätning av livskvalitet, kreativitet, hållbarhet och konkurrenskraft. Men ministrar tänker framåt, och nu ville man ge ökad prioritet åt samnordiska ansträngningar på den globala arenan. För fortsatt konkurrenskraft och inflytande globalt fanns det all anledning att slå sina kloka huvuden ihop.

Budkavlen fångades upp av de nordiska samarbetsministrarna. Det är så varje minister i det politiska samarbetet kallas.

Det internationella perspektivet har varit framträdande i det nordiska samarbetet sedan starten 1952 i Nordiska rådet, som är parlamentarikernas plattform, och i regeringssamarbetet inom Nordiska ministerrådet sedan 1971. Miljöfrågornas centrala roll, samverkan med länderna i Baltikum och engagemanget i Arktis är bara några exempel på det.

Statsministrarnas signal berörde dessa med flera områden, men nu ville man pröva ytterligare ett instrument, som ibland kallas för regional branding.

Arbetet med att ta fram en strategi för internationell profilering och positionering av Norden var redan i gång, och i oktober samma år antogs strategin på det nordiska samarbets session.

Norden som varumärke

I professionellt profileringsarbete kan till och med länder och regioner kallas för varumärken. Man värjer sig, men sväljer det lättare när man hör att det inte i sig handlar om varor och tjänster. Dessa kommer visserligen från platser, men det är inte summan av dem som skapar ett lands eller en regions varumärke. Det är människors agerande. Genom att vara äkta och bevisligen leva som man lär vinner man respekt och framkallar positiva associationer hos dem som lyssnar till ens idéer eller köper ens varor.

Det är därför regionen Norden spelar en exceptionellt stor roll internationellt i förhållande till sin storlek. Alltså, är ett starkt varumärke, som måste vårdas.

Det tar lång tid att bygga ett starkt varumärke, och den ständiga vårdnaden får aldrig slarva med rötterna. Med Mývatns mer än två tusen år gamla stenformationer av lava som fond, fick kanske statsministrarna det perfekta perspektivet för idéerna om vägen framåt. Det nordiska arvet efter många års samarbete och utveckling skulle ligga till grund för framtida ansträngningar. Men, nya tider kräver nya verktyg.

Strategin för internationell profilering och positionering av Norden tar avstamp i en gemensam berättelse om Norden och i en värdegrund som togs fram i ett omfattande förankringsarbete bland många aktörer i både regionen och omvärlden. De nordiska regeringarna har genom Nordiska ministerrådet ansvar för strategins utveckling och koordinering, men den är till för alla typer av verksamheter som internationellt vill uppträda nordiskt.

BERÄTTELSEN OM NORDEN

På den nordliga delen av norra halvklotet bor en relativt liten grupp människor på stora ytor förbundna med ett ännu större hav. Så kan man beskriva Nordens fem länder, Sverige, Danmark, Norge, Finland och Island, och tre självstyrande områden, Grönland, Färöarna och Åland, med en gemensam befolkning på 27 miljoner människor. Men för en komplett bild måste man lägga till att länderna tillsammans utvecklats till välfärdssamhällen med en placering bland de främsta ekonomierna i världen.

Det tuffa klimatet med långa och mörka vintrar men också sommarens intensiva ljus och havets, skogens, bergens och åkrarnas rikedom har skapat nordbons särskilda förhållande till naturen. Ett uppenbart behov av utrymme, att få andas, på havet, på fjället eller i skogen har påverkat dagens vårdande förhållningssätt till miljön och naturens resurser.

I det moderna Norden söker vi efter bärkraftiga miljöteknologiska lösningar samtidigt som det hållbara tänkandet också påverkar relationen till hälsa och mat. Den som kommer till Norden för att arbeta, forska eller utbilda sig upptäcker hur stor vikt näringslivet och hela samhället lägger vid möjligheterna till ett mänskligt och balanserat liv med tid för både karriär och sociala relationer. Och vi hoppas att den som kommer hit som turist bär hem en bit av naturen och kulturen i sitt hjärta.

Förhållandet till naturen, till den nordliga rymdens villkor, har stort utrymme också i litteraturen, musiken, konsten, designen och arkitekturen. Konsten och kreativiteten är verkligen vad som nu bidrar till att sätta Norden på världskartan, både den klassiskt nordiska och den som påverkas av mötet med det nya, moderna och mer mångkulturella Norden. Efterfrågan på vad som ibland kallas Nordic Noir i litteratur och film har aldrig varit större.

Vår gemensamma historia är långt ifrån oblodig, men vi kan i dag fira mer än 200 år av fred mellan våra länder. Att ge och ta, att hitta pragmatiska lösningar för samtliga parter bästa är ett signum, och vi är stolta över att framträdande personer från Norden har fått möjlighet att bidra i nutida medlingar mellan krigande parter. De nordiska länderna vill visa engagemang och närvaro i fredsbevarande organisationer, vi tror på att bistånd i solidaritet med världens utsatta skapar en bättre värld, och i Norge delas ett fredspris till Alfred Nobels minne ut varje år.

En förmåga till ständiga reformer för att möta samtida utmaningar är en beskrivning av den så kallade Nordiska modellen. Historiskt sett gick reformation och folkrörelser före, däribland arbetarrörelsen, men snart slog alla vakt om den. Den nordiska modellen kännetecknas i dag av en offentlig sektor som förser sina medborgare med välfärdstjänster

och ett socialt skyddsnät. Arbetsmarknaden regleras i hög grad av kollektivavtal som sluts mellan arbetsmarknadens parter. Kombinerat med sunda statsfinanser har modellen skapat utrymme för hög och jämn levnadsstandard, hög och jämställd sysselsättningsgrad och omfattande satsningar på utbildning och forskning. Målet är ett gott och utvecklande liv för både individ och samhälle.

Vi är naturligtvis inte ensamma om att finna nya välfärdslösningar, ändå lyfts den Nordiska modellen ofta fram som en förebild, som en "Super model". Ett iögonfallande exempel är hur den höga sysselsättningsgraden bland kvinnor både bidrar till jämställdhet och hög levnadsstandard. Det sägs att den trygghet som det sociala skyddsnätet ger också bidragit till innovationskraften i Norden. Människor vågar och kan tänka nytt eftersom det inte riskerar hela existensen. En kostnadsfri utbildning lägger grunden till en hög och bred kompetensnivå, och det är tack vare en världsledande satsning på forskning som vi lever i moderna och högteknologiska samhällen här uppe i norr.

Det var engagerade människor som utvecklade demokratin i Norden. I samhällen som de nordiska kunde man bygga platta hierarkier, och i det gemensamma byggandet av välfärdssamhället ställdes krav på öppenhet, transparens och frihet att uttrycka åsikter i tal och skrift. Transparensen är moder till den låga graden av korruption. Öppenheten har fött en tillit till andra människor, till politikerna och rättsystemet – en tillit som är unik i världen.

Trots att varje nordiskt land har gått och går sin egen väg - exempel på det är att tre länder är EU-medlemmar och de andra inte, tre länder har medlemskap i NATO och de andra inte – finns en obändig vilja till samarbete. Också här gick folkrörelserna före i början av förra seklet och bildade Föreningen Norden. Efter två världskrig förstärktes känslan av närhet och beroende, och ett formellt samarbete mellan både regeringar och parlamentariker startade. Snabbt, och långt före det europeiska samarbetet, gav det Norden en passunion, en gemensam arbetsmarknad och samordnade lösningar för social trygghet.

Vi har inte bara byggt välfärd i samverkan med varandra, utan också med andra. Hur skulle små länder som våra annars kunna leva och överleva? Alltid och för alltid är vi beroende av andras kunskap, varor och vänskap.

Vi har lång erfarenhet av samverkan för bättre villkor, av byggandet av en samhällsmo-
dell som erbjuder människor ett värdigt och meningsfullt liv med möjligheter till utveck-
ling, och vi tror att vi har något att erbjuda till dem som också söker svar på framtidens
utmaningar. Det handlar om allt från idéer, kunskap, erfarenhetsutbyte samt innovativa
och hållbara lösningar.

Det har sagts att vi kommit så långt genom att vara nordiska, så det är helt enkelt vad vi ska fortsätta att vara – nordiska.

Vår plats på jorden och vår historia har förstärkt oss med ett eget och alldeles sär-
skilt perspektiv. Vi kanske gör detsamma som många andra, men vi gör det lite annorlunda
och med värderingar vars kärna innehåller:

- *Öppenhet* och en tro på allas rätt att framföra sina åsikter.
- *Tillit* till varandra och tack vare närheten till makten också till samhällets ledare.
- *Medmänsklighet*, tolerans och övertygelsen om alla människors lika värde.
- *Hållbar* förvaltning och utveckling av natur och näringsliv.
- *Nytänkande* med satsningar på kreativitet och innovationer.

STRATEGINS PRIORITERADE OMRÅDEN

Med en berättelse om Norden och en bukett av gemensamma värderingar var grunden till en profileringsstrategi lagd. Vidare skulle man identifiera områden som kunde förstärkas av ett samarbete. Varje land hade redan sina egna prioriterade områden för relationerna med omvärlden, och den nordiska strategin skulle inte konkurrera med dem. Tvärtom. Samarbetet skulle ge de egna strategierna ett ännu högre värde.

Den nordiska modellen

Till en början var det lätt. Alla var övertygade om att *Den nordiska modellen* skulle vara det främsta av kort att visa upp för omvärlden. Den är grunden vi står på och själva essensen av det nordiska välfärdssamhällets identitet.

Kungstanken om ett samhälle som involverar alla och som ersätter medborgarna för deras engagemang och ansvarstagande med en rättvist fördelad välfärd, hade ifrågasatts och utmanats genom åren men visat sig robust nog att långsiktigt skapa livskvalitet och konkurrenskraft. Signalen till omvärlden skulle vara att vi vill möta också framtidens påfrestningar på modellen och på samhället i global samverkan. I den nya världen hänger allt än mer samman.

Tilliten till makten och mellan människorna lyfts fram av flera i den här boken. Den är enligt forskare grundvalen i den nordiska modellen och kanske just därför också den mest sårbara beståndsdel. Vad händer med förtroendet för staten när pengarna inte räcker till trots ett hårt skattetryck?

Som hittills i modellens historia handlar det om att hitta lösningar, nya lösningar. Inom det nordiska samarbetet just nu strävar man efter att förstärka de enskilda ländernas ambitioner att förnya välfärden. Konkret kan det handla om att se över hur resurserna för specialiserad och dyr sjukvård kan fördelas. Den demografiska utvecklingen i vår del av världen förväntas äventyra framtida möjligheter till god hälso- och sjukvård till alla, och den nordiska vägen fram måste kopplas till omvärldens vägval.

Öppenheten, transparensen och världens lägsta grad av korruption sägs i sig vara en av tillitens hörnstenar. 2016 jubilerar världens äldsta tryckfrihetslagstiftning. Då är det 250 år sedan som Sveriges och Finlands medborgare, som då tillhörde samma land, kunde kräva större tillgång till offentliga handlingar. Vad händer med yttrandefriheten och rätts-säkerheten i ett allt mer radikaliserat och polariserat samhälle? Det är ytterligare en grundläggande fråga som inte kan stanna vid Nordens gränser.

Norden som kunskapssamhälle

Norden satsar brett på utbildning, en mycket stor andel på forskning och är den mest innovativa regionen i världen. Men här behövs påfyllning av mänskliga resurser. Därför blev *Norden som kunskapssamhälle* nästa område att prioriteras.

Återigen spökar demografin. För få unga skapar ett behov av hjärntillskott, brain gain, och ett lockbete är studie- och forskningsmiljöer med platta hierarkier och ett socialt trygghetssystem som ger båda könen möjligheter till familjeliv vid sidan av arbetet. Ett annat är att Nordens länder i princip utgör en marknad för studier, forskning och arbete. Det går alltså lätt att påbörja sin vistelse i ett land men fortsätta karriären i ett annat. Tack vare det nordiska samarbetet.

Nordens länder varken kan eller vill ställa krav på att inflyttade som fått utbildning eller forskarkarriärer i regionen ska bli kvar för alltid. I stället ses det som ett bidrag till den globala bildningsnivån när människor återvänder med ökad kunskap i bagaget.

Nordisk kreativitet och innovation

Bakom valet av *Nordisk kreativitet och innovation* som tredje prioritetsområde ligger en förhoppning om påfyllning av finansiella resurser, men också av humant kapital. Sverige står för de flesta patenten i Norden medan Danmark är bäst på att materialisera rön inom forskningen. Totalt behöver fler innovationer bli till verkliga produkter och tjänster.

Inom hälsosektorn, den gröna teknologin och de kreativa näringarna med flera områden finns det en stor uppfinningsrikedom som bara väntar på att reellt få bidra till nya typer av arbeten. Produktionsomställning och nya ekonomiska instrument kan reducera ytterligare ett hot mot välfärden – arbetslösheten.

Nordens kultur och natur

Det är absolut inte fel att direkt tänka på turismnäringen vid åsynen av prioritet nummer fyra, *Nordens kultur och natur*. Turismen är en växande inkomstkälla och få områden passar så bra för nordiskt samarbete som just besöksnäringen. Lusten att se isbergen på Grönland kan trigga nyfikenheten på fjordarna i Norge, att uppleva bastubad vid en av Finlands tusen sjöar kan öppna ögonen för nordisk design, att göra ett besök i Astrid Lindgrens värld kan skapa en vilja att få veta mer om barnens roll i det nordiska samhället och så vidare. Större inblick i en del av Norden kan skapa nyfikenhet på helheten och i förlängningen öppna dörrar till ökad handel och mer internationellt utbyte. Om Nordiska rådet får som de vill ser en gemensam webbsida för turism i Norden snart dagens ljus.

Men rubriken *Nordens kultur och natur* säger mer. Varken turismen eller det sätt på vilket andra näringar bedrivs i Norden får påverka naturen och kulturlandskapet negativt. Nordbons historiska beroende av ett liv i samklang med naturen försöker att vaka över det.

Kulturen i sig berättar bättre än något annat om vilka vi är, och strategin vill uttrycka hur mycket den betyder för det öppna och kollektiva goda. Den kan bidra till förståelse mellan människor och till en tolerans som vapen mot all utvecklings fiende – kriget.

OM NORDENS
RÖST I VÄRLDEN

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

När FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon säger att de nordiska länderna är de starkaste i Förenta Nationernas historia, talar han naturligtvis inte om traditionella mått för länders muskelstyrka. Snarare om starka och engagerade röster för fred, utveckling och alla människors lika värde, och om att leva som man lär.

Ingen självklar fred

De över 200 åren av fred mellan länderna är unika, men inte självklara. Efter årtal av brinnande Napoleonkrig i Europa började ett sargat Norden kring år 1814 att anta sin nuvarande form. Den vidare färden fram till i dag har hemsökts av världskrig, inbördeskrig och inre spänningar.

De förhållanden som de självstyrande områdena Färöarna och Grönland har haft och har gentemot kungariket Danmark, liksom Åland gentemot Finland, är än i dag inte helt konfliktfria. Men för varje konflikt som uppstått har man, om än via Nationernas förbund, hittat fredliga lösningar. Så långt gick processen innan Åland 1921 fördes till Finland och inte Sverige. Så sent som 2009 antogs en reform som gav Grönland ytterligare självstyre i förhållande till Danmark.

På det lilla öriket Åland ligger ett fredsinstitut som har studerat hur utvecklingen mot ökat självstyre har kunnat ske under fredliga former, och man menar i den färska studien *Självstyrelser i Norden i ett fredsperspektiv*, att här finns det erfarenheter att hämta för en orolig värld. Nyckelorden tycks vara – viljan att över tid hålla sig till en kompromiss.

Röster för fred och rättvisa

Personerna som ni nu kommer att möta fanns garanterat med i generalsekreterare Ban Ki-moons tankar när han skrev sitt tal om det freds- och rättviseivrande Norden.

Martti Ahtisaari, Gro Harlem Brundtland och Jan Eliasson – tre giganter inom politiken, diplomatin och det internationella engagemanget, som ibland kan få det svåra att låta så enkelt – om bara viljan finns.

Viljan och engagemanget finns hos Christian Friis Bach, en av de som tar budkavlen vidare. Men han är orolig. Orolig för att Nordens röst i världen ska minska i styrka.

NORDENS RÖST I VÄRLD

BRIST PÅ RÄTTVISA BAKOM VARJE KONFLIKT

MARTTI AHTISAARI

”

– Att länderna i Norden är olika, spelar ingen roll. Vi delar en värdegrund som vilar på jämlikhet och rättvisa.

Vi i Norden har en skyldighet att uppmuntra världen, säger fredspristagaren Martti Ahtisaari. I backspegeln kan det kanske framstå som om vi hade extra goda förutsättningar för att bygga ett välfärdssamhälle, men det är inte sant. I början av förra seklet tillhörde vi de fattigaste och mest utvecklade länderna i Europa, men det gick att vända. Och så faller han orden som stämmer så väl med vad hans nordiska kollegor uttrycker i denna bok: Det är enkelt, om viljan finns.

Om man tappar tron på möjligheterna till en bättre värld, hjälper det att träffa en man som Martti Ahtisaari. I hans finska barndom var minnena från 1918 års blodiga och brutala inbördeskrig levande och verkliga. Från sitt kontor på Crisis Management Initiative, CMI, i Helsingfors ser han färjetrafiken till och från sjöfästningen Sveaborg, som inte endast minner om det svenska och sedermera ryska styret eller är en sevärdhet på UNESCO:s världsarvslista. Här torterades och avrättades inbördeskrigets fångar i tusental. Om de inte dog av hunger eller sjukdomar.

Situationen för det finska folket då kan jämföras med många andras i dag. Som en del av en större konflikt stred inbördes parter mot varandra med bitterhet och hat som följd. Steg för steg, decennium för decennium lyckades det finska samhället ändå att bygga en välfärd som i dag är en del av den beundrade nordiska modellen. Och det viktigaste av allt. Man fann tillbaks till tilliten mellan människorna och makten, och människorna emellan.

Det var förmågan att hantera kriser och konflikter som 2008 gav Martti Ahtisaari Nobels fredspris. Efter en lång karriär i diplomatins och medlingens tjänst, som inleddes i Tanzania på 1970-talet och fortsatte på ytterligare kontinenter och i länder som Irak och Indonesien, var han, fram till året för fredspriset, FN:s chefsförhandlare i Kosovo. Hela denna ocean av erfarenheter har han nu med sig som kollega till Gro Harlem Brundtland i gruppen av världsledare som kallar sig *The Elders*.

Som Finlands president i sex år under 1990-talet vitaliserade världsmedborgaren Martti Ahtisaari sitt lands roll på den internationella arenan tack vare ett positivt folkomröstningsresultat till medlemskap i Europeiska unionen (EU) och genom sina många kontakter världen över. Med det menar han att han fortsatte i spåren av en nordisk tradition av internationellt engagemang, som tog sin början efter andra världskriget.

– Min generation diplomater från Norden blev som en familj under 60- och 70-talen. Vi drevs av ett engagemang för en bättre värld för alla, men våra möten världen över stärkte också den nordiska känslan. Och än i dag träffar jag dem årligen, Thorvald Stoltenberg och de andra.

Martti Ahtisaari vet för mycket om den stora världen för att mena att den blir bättre om alla bara gör som de nordiska länderna. Så enkelt är det inte, men vi kan försöka att inspirera andra.

Han har mötts av påståendet att de nordiska ländernas framgångsrika samarbete i byggandet av den så kallade nordiska välfärdsmodellen handlar om de stora likheterna länderna emellan. Utifrån sett förstår han hur mindre länder samlade i ett geografiskt kluster med delvis gemensam historia och likartade språk kan uppfattas som homogena, men går man närmare ser man historiska strider, kulturella och språkliga minoriteter samt skillnader i statsskick och inställning till exempelvis migration. Sverige har i årtal varit mest öppet gentemot omvärlden, och i dag är andelen utlandsfödda fler i Sverige än i Storbritannien.

– Att länderna i Norden är olika, spelar ingen roll. Vi delar en värdegrund som vilar på jämlikhet och rättvisa.

När vi mot den bakgrunden resonerar om framtiden, om de ultranationella strömningarna i kölvattnet av globaliseringen i stort och av flyktingströmmarnas och integrationens utmaningar i synnerhet, svarar han lakoniskt.

– Vi har sett de där strömningarna förr, och de levde en stund.

Den karga finska tonen förmedlar allvaret. Man lägger märke till betoningen av varje stavelse när han talar om hur avgörande det nu är med ett politiskt ledarskap som självkritiskt ställer sig frågan om man behandlat människor rätt, om man lyssnat tillräckligt för att inse vad som behöver göras för att alla ska känna sig om en del av den samhällsmodell som faktiskt bevisat att inkludering gagnar alla. Enar.

– Inte bara andra, utan också våra egna politiker skulle just nu vinna på att agera lite mer nordiskt.

Med sex decenniers erfarenhet av krishärdar i världen, understryker Martti Ahtisaari att det bakom varje konflikt ligger en brist på rättvisa. Fattigdom och behov av ekonomisk utveckling kan vara en del av orsakssammanhanget liksom avsaknaden av ett demokratiskt styre, och att åtgärda bådadera är centralt. Ansträngningarna leder emellertid inte till något långsiktigt gott om de inte omhändertas av ansvarsfulla politiker med rättvis fördelning för ögonen. Det avgörande är hur tillgångar fördelas och hur demokratin används, menar han, och tillägger att den nordiska modellen är ett gott exempel. Den har inte utvecklats i ett vakuum utan genom hårt arbete och ett seriöst engagemang från politiken, civilsamhället och arbetsmarknadens parter.

”Det nordiska enigmat” har visat sig vara ett fruktbart äktenskap mellan marknadsekonomi och högt skatteuttag. Rättvis och jämlik fördelning av ett lands resurser stödjer inte

bara god hälsa, långt liv och upplevelsen av livskvalitet. Modellen stödjer också konkurrenskraften, visar flertalet rapporter – och verkligheten.

Tillvaron i Norden är långtifrån problemfri. Regionen är en del av en värld i fundamental förändring och ställs ständigt, precis som alla andra, inför nya utmaningar. Ska vi någonsin uppnå global rättvisa, måste vi dela med oss av våra erfarenheter, ta till oss av andras och lära av varandra.

Starka stater har i de nordiska länderna parats med ett engagerat civilsamhälle, med krafter som ställt krav på transparens och delaktighet. Öppenheten, ordningen och redan har skapat en tillit, som forskare i dag benämner som unik. Tilliten anses bidra till den effektivitet som hjälpt de nordiska länderna att hantera ekonomiska kriser förhållandevis väl. Samhällen som bygger på förtroende mellan människor och makt kan åstadkomma snabba omställningar. Människor som upplever rättvisa i samhället är beredda att ställa upp.

Martti Ahtisaari tar Finland som exempel. Ur krigets spillror grodde en "universell" socialpolitik som syftade till att ge alla, oavsett bakgrund, samma utsikt till ett gott liv. En satsning på varje barns skolgång och hälsa skulle ge alla barn möjlighet att som vuxna bidra till framtiden. Till skillnad från utvecklingen i många andra länder skulle inte den finska befolkningens tillgång till utbildning, hälsovård och övrig social trygghet bero på medlemskap i någon gruppering. Skatteintäkterna skulle gå till en rättvis grundfördelning åt alla och dessutom till investeringar som fick landets hjul att snurra. Arbetslösheten var och är välfärdens värsta fiende.

Martti Ahtisaaris tacktal vid utdelningen av Nobels fredspris. Foto: John McConnico

Ett nordiskt samarbete med öppet erfarenhetsutbyte bidrog till ländernas förmåga att tidigt upptäcka risker och att hitta lösningar för det egna landets men också för regionens bästa. Detta pragmatiska förhållningssätt har hela tiden förändrat och rustat den nordiska grundmodellen för nya utmaningar.

Länderna har inte gått samma väg vare sig ekonomiskt eller politiskt gått samma väg, men den nordiska välfärdsmodellen handlar inte om partipolitik, understryker Ahtisaari. Den handlar om att ge alla samma chans. Sen är det upp till var och en att förvalta den och göra det bästa av sitt liv.

Det gjorde Martti Ahtisaari. En enkel uppväxt i numera ryska Viborg gav honom ändå möjligheten att gå i folkskola, att ta sig vidare till universitetsstudier och att bli Nobelpristagare och president.

Foto: Johannes Jansson

MARTTI AHTISAARI

Född av finsk mor och far med norska rötter, Viborg, Finland (Ryssland) (1937)
Folkskollärare (1956)
Biståndsarbete i Pakistan (1960–63)
Olika poster i Finlands utrikesministerium (1965–73)
Finsk ambassadör i Tanzania (1973–76)
Utvecklingsfrågor i FN:s och finska utrikesministeriets tjänst, i synnerhet i Namibia (1977–1993)
Finlands president (1994–2000)
Grundare av Crisis Management Initiative, CMI (2000)
Nobels fredspris (2008)

VISSTE NI...

... att allmän skola infördes i Danmark 1814, Sverige 1842, Norge 1889, Finland 1898 och Island 1907.

Äldsta skollagen är norsk, från 1739

... att den äldsta hälsovårdslagen i Norden är svensk, från 1874, och att man i Danmark upprättade en sjukfond för låginkomsttagare 1892

... att allmän barnhälsovård infördes i Danmark 1927, Sverige och Finland 1937, Island 1944 och i Norge 1972 (barnhälsovården i Norge hade från sekelskiftets början skötts idéellt).

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

HÅLLBART OCH JÄMSTÄLLT LÖNAR SIG

GRO HARLEM BRUNDTLAND

”Vi *Elders* har erfårit stora förändringar i vår livstid. Vi vet att det finns ett alternativ, att det som gjorts fel kan göras rätt”.

Så lyder *Gro Harlem Brundtlands* devis i gruppen av världsledare som hon är vice ordförande för, *The Elders*. Och hon vet vad hon talar om, kvinnan som outtröttligt arbetat och arbetar för en mänsklig och hållbar framtid. Vi klarar vad vi vill om vi gör vår hemläxa, svarar Gro Harlem Brundtland på frågan om vad vi kan göra för framtidens bästa.

Hårt arbete går som en röd tråd genom Gro Harlem Brundtlands liv, och det är trots en gyllene ålder på långa vägar över. Bland flera andra uppdrag är hon en av ursprungsmedlemmarna i *The Elders*, en grupp av världsledare som på äldre dagar beslutat sig för att fortsätta arbetet för fred och mänskliga rättigheter.

Gruppen grundades av Nelson Mandela, leddes tidigare av ärkebiskop Desmond Tutu och har nu förre generalsekreteraren i FN, Kofi Annan, som ordförande. För Gros räkning har engagemanget bland annat inneburit insatser i Mellanöstern, Myanmar (Burma) och nu senast delaktighet i det möte som formulerade FN:s nya hållbarhetsmål.

Hållbar utveckling, är ord som Gro Harlem Brundtland för alltid kommer att förknippas med, och hon kallas ibland för *Den hållbara utvecklingens gudmoder*. I ett uppehåll mellan två av sina tre perioder som statsminister i Norge utsågs hon av FN:s generalförsamling till ledare för det arbete som resulterade i rapporten *Our Common Future*. Få minns titeln, desto fler att den kom att kallas för *Brundtlandrapporten*, att den låg till grund för FN:s konferens för miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 och att den myntade begreppet *Hållbar utveckling*. *Sustainable development*, på rapportens ursprungliga språk, engelska.

Från och med den rapporten blev samhällsekonomiska aspekter en del av det globala miljöarbetet. Ekonomisk utveckling måste bli en del av och inte ett hot mot en hållbar utveckling.

”

– Det politiska arbetet har aldrig varit idylliskt, och Norden är ingen idyll. I globaliseringens tidevarv står vi inför nya utmaningar, och det måste vi ta tag i. Vi måste våga ta i det som är komplicerat.

Men det började på hemmaplan, i Norden. Med en bakgrund som läkare och driven av ett starkt politiskt engagemang, blev hon Norges miljöminister från 1974 och fem år framåt. En tid som kom att bli mycket dramatisk. 1977 sprang ett borrhål läck i Nordsjön, och det tog drygt sju tuffa dygn innan en ventil kom på plats och Bravo (Ekofisk B) slutade att blåsa ut olja. Hos miljöministern mejslades insikten fram om att ekonomisk utveckling och miljö måste gå hand i hand.

Hon kommer hela tiden tillbaks till hur centralt det är att både visa och bevisa att reformer lönar sig. Den politiska viljan är viktig men det är med hjälp av fakta och statistik som man kan få något gjort. Med *Brundtlandrapporten* kunde man övertyga världen om att det lönar sig att satsa på människan och miljön – på en hållbar utveckling för alla.

Det är också så hon har drivit frågan om jämställdhet. 1981 blev hon Norges och Nordens första statsminister av kvinnligt kön, och hon väckte uppmärksamhet när hon placerade kvinnor på 8 av de 18 statsrådsposterna. Om du verkligen vill något i politiken måste du vara en förebild, säger Gro Harlem Brundtland lika ofta som hon poängterar hur avgörande det är att genom grundligt arbete vaska fram fakta. Fakta som övertygar.

– Det finns ju de i världen som inte tror på jämställdheten i sig, som inte ser det som en självklar mänsklig rättighet. Därför är det så bra att vi i vår nordiska modell kan visa och bevisa att ett jämställt samhälle lönar sig både mänskligt och rent samhällsekonomiskt.

Hon minns 1980-talet då särskilt USA pekade ut de nordiska länderna som exempel på hur konkurrenskraften undergrävdes av ett system med starkt statligt styre. Det var en besvärlig tid, men hon menar att det inte hade med samhällsmodellen att göra. Det rådde internationell kristid, oljepriset föll, Norge hade lånat för mycket och ränteläget var högt. Det var tuffa tider och hårt arbete. Utveckling måste finansieras, välfärdens räkningar måste betalas.

– Och vi klarade det.

Norge lyckades, i samarbete med de andra nordiska länderna, med att värna sin nordiska välfärdsmodell, och i samband med den ekonomiska krisen 2008 vände de internationella åsiktsvindarna. Då väcktes nyfikenheten hos många ledare i världen på receptet för hur ett jämlikt samhälle blir till en konkurrensfördel.

Gro Harlem Brundtland säger sig hela tiden ha varit övertygad om den nordiska modellens fördelar, och hon påminner om att OECD redan innan 2008 med hjälp av statistiska fakta kunde visa att de nordiska länderna låg i toppen av listan över konkurrenskraftiga stater. Ändå har det krävts mycket debatterande för att övertyga den ekonomiska sfären om detta, menar hon.

– Det är positivt och viktigt att Norge och de andra nordiska länderna kan visa att en jämlik samhällsmodell också är samhällsekonomiskt fördelaktig, men drivkraften hos mig som politiker har aldrig varit ekonomin i sig. Den har varit kampen för ett rättvist samhälle. Allt fler länder i världen bygger likt Norden modeller med ingredienser som ska bidra till social trygghet. Gro Harlem Brundtland påminner också om hur modellen hela tiden ut-

vecklats. Som politiker var hon själv en del av det socialdemokratiska Arbeiderpartiet i Norge, men samhällsutvecklingen skedde över partigränserna och i samverkan med parterna på arbetsmarknaden. Här berättar hon gärna om det exceptionellt goda samarbete som hon under krisåren hade med den konservative statsministern i Sverige, Carl Bildt.

Det som nationalekonomer särskilt benämner som unikt för Norden är *tilliten* mellan människor och mellan den vanliga människan och makten. Det menar också Gro Harlem Brundtland är ett fundament i det nordiska samhället, men hon lägger till ord som *balans* och *harmoni* mellan samhällets parter. I Norden möts politiken och arbetsmarknadens parter i öppna och ansvarsfulla debatter, man stöter och blöter sina olika intressen tills man i kraft av ett neutralt och gemensamt siffermaterial hittar lösningar för en balanserad och solidarisk politik. Det är på detta pragmatiska sätt som beslut fattas och framsteg görs.

Även om det finns element av detta tänkande i flera länder i dag lyfter Gro Harlem Brundtland, som så många andra, fram de nordiska ländernas unika förmåga till samarbete fokuserat på gemensamma intressen. Som statsminister förlorade hon kampen för ett norskt medlemskap i Europeiska unionen (EU), men kanske just därför poängterar hon nu hur viktigt det regionala nordiska samarbetet är. Tack vare det har vi ett solitt fundament för en fortsatt stark röst internationellt. Men, säger hon, det kräver att vi förbereder oss och formulerar oss gemensamt, det kräver ett genuint stöd från statsministrarna och, här kommer det igen – hårt arbete.

– Det politiska arbetet har aldrig varit idylliskt, och Norden är ingen idyll. I globaliseringsens tidevarv står vi inför nya utmaningar, och det måste vi ta tag i.

Vi måste våga ta i det som är komplicerat, lyder de avslutande kraftfulla orden från en kvinna som verkligen stått pall i tuffa tider.

Efter intensiva och spännande intervjutimmar kan tankarna fara i väg. Från bussen hem från Gro Harlem Brundtlands norska hem på Bygdøy utanför Oslo centrum, ser jag skyltar som pekar ut vägen till Vikingaskeppshuset. Kvinnan som jag nyss har delat köksbord med, och som kallats för Norges landsmoder, delar alltså ö med Osebergsskeppet. Det var där man fann kvinnan som troligtvis var farmor till Harald Hårfager. I fantasin hör jag suset från historiens vingslag.

GRO HARLEM BRUNDTLAND:

Född av svensk mor och norsk far, Oslo, Norge (1939)

Norges miljöminister (1974–79)

Ledare för Arbeiderpartiet (1981–92)

Norges statsminister (1981–81, 1986–89, 1990–96)

Generaldirektör för Världshälsoorganisationen
(1998–2003)

FN:s speciella sändebud för klimatfrågan (2007–2010)

The Elders, vice ordförande (2007–)

Foto: Utrikesministeriet, Norge

VISSTE NI...

... att sedan 1995 har de nordiska ekonomierna nästan fördubblats samtidigt som koldioxidutsläppen har minskat med nästan 20 procent

... att de nordiska länderna ligger 25 år före resten av världen när det gäller att minska koldioxidutsläppen från elproduktionen

... att de nordiska länderna är bäst utrustade för att uppnå FN:s mål för hållbar utveckling.

VISSTE NI...

... att antalet föräldralediga pappor till nyfödda i Norden har mer än fördubblats sedan 1996

... att Island, Norge och Sverige redan har uppnått den europeiska 2020-strategins mål om att 75 procent av kvinnorna är på arbetsmarknaden

... att det trots jämställdheten i Norden är betydligt fler män i parlamenten, styrelserna och på högre chefsposter.

A photograph of the interior of the United Nations Secretariat Building atrium. The image shows a large, modern architectural space with a curved, dark metal walkway on the left, a wide staircase with a glass railing in the center, and a wall of tall, vertical glass panels on the right. The floor is a light-colored checkered tile. The text "OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN" is overlaid in a white, semi-circular arc across the middle of the image.

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

INTE UTAN MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

JAN ELIASSON

Med tiden kan man nå till den höjd varifrån man ser skogen för alla träd. Vid 75 års ålder skynar vice generalsekreterare *Jan Eliasson* genom FN-skrapans korridorer för att mellan två möten hinna med en intervju för Nordiska ministerrådet. Hans arbete just där och då handlar om de nya globala hållbarhetsmålen, om långsiktigt tänkande, om att inte se hindren utan möjligheterna.

Större delen av hans yrkesliv har utspelat sig på den internationella scenen. I rang kommer han snäppet efter sina nordiska företrädare Tryggve Lie och Dag Hammarskjöld, som båda var generalsekreterare, men i tid och bredd slår han dem.

Medlare, FN-ambassadör, svensk ambassadör i USA, utrikesminister och nu generalsekreterare Ban Ki-moons handplockade medarbetare på förlängt mandat och med krishantering och hållbarhetsmålen som särskilt uppdrag.

Från Eliassons amerikanska horisont har den nordiska modellen blivit en del av den pågående amerikanska valrörelsen, där demokraternas främsta kandidater, Hillary Clinton och Bernie Sanders, talar om den som en möjlig lösning på en del av de amerikanska välfärdsproblemen. Det lät annorlunda förr då Nordens länder kunde beskrivas som lättversioner av ett kommunistiskt system med föga utrymme för individen.

Jan Eliasson beskriver intresset för Norden som en vågrörelse. Under 1960- och 70-talen var vi på många sätt tongivande i den internationella debatten, från slutet av 80-talet dalade intresset för att nu ha vuxit sig starkt igen. Starten på den ekonomiska krisen 2008 fick upp omvärldens ögon för den nordiska modellen och ökade kunskapen om vad den står för.

Intresset och den ökade kunskapen märks också tydligt kring FN:s förhandlingsbord. I diskussionerna om hållbarhetsmålen och det goda och hållbara samhällets behov av en transparent och väl fungerande offentlig sektor samt rättvisa för alla, är det inte bara Jan Eliasson själv som lyfter fram de nordiska länderna som exempel. Men han säger sig inte sätta det nordiska ljuset under skäppan. För att bevisa att det är möjligt även i de mest ut-

”

– Genom åren har vi ofta och gärna krigat, inte minst Sverige och Danmark, men sedan mer än 200 år vet vi att det är en dålig idé. Vi har i stället visat att samarbete skapar välstånd.

satta delarna av världen, påminner han i intervjun om att Nordens länder på 1920-talet var några av Europas mest fattiga. Så kom 1950- och 60-talens välfärdsbygge, och här lyfter Jan Eliasson främst fram tre åtgärder:

- Uppbyggnaden av en infrastruktur, som för övrigt också gav arbete.
- Byggandet av rättstaten och ett system med rättvis och jämlik fördelning.
- Goda, hederliga institutioner, som folk blev beredda att betala skatt för.

De återfinns samtliga i FN:s 17 nya globala hållbarhetsmål, och det hörs även via en susande telefonlinje hur Jan Eliasson vill understryka vikten av en god offentlig sektor. Den är i själva verket av intresse för alla, inklusive privata intressen, och den skapar den så viktiga tilliten till staten och till samhället man lever i.

Tillit skapar inte bara goda och trygga nationalstater. Tillit skapar fred, menar Jan Eliasson och sätter erfarenheter av medlaruppdrag i regioner som Darfur, Balkan och Mellanöstern i relation till sin svenska uppväxt. Medan det är svårt och farligt för människor att ta sig mellan många länder på vår jord, är det inte bara möjligt utan också lustbetonat att åka till ett annat nordiskt grannland. Till en hytte i Norge, med en färja till Finland, till heta källor på Island eller varför inte till en balettföreställning i Danmark, exemplifierar han och man förstår att han har trevliga minnen från dem alla.

Inpå bara skinnet har medlaren Eliasson upplevt vad bristen på grannsämja kan leda till, och han menar att goda relationer med grannar inte enbart är en nyckel till utveckling utan också till internationell förståelse och fred. Alla kriser har en regional dimension, och där grannar börjar samarbeta får vi en helt annan situation. Också här hänvisar han till Nordens egen historia.

Förenta Nationerna, New York. Foto: UN Photo/Andrea Brizzi

– Genom åren har vi ofta och gärna krigat, inte minst Sverige och Danmark, men sedan mer än 200 år vet vi att det är en dålig idé. Vi har i stället visat att samarbete skapar välstånd.

Jan Eliasson var som ordförande i FN:s generalförsamling med om att formulera:

”Det blir ingen fred utan utveckling, det blir ingen utveckling utan fred och det blir varken fred eller utveckling utan mänskliga rättigheter”.

På dessa tre pelare har de nordiska ländernas legendariska medlare och omfattande fredsbevarande insatser vilat, och här vill Jan Eliasson att vi satsar mer, ännu hårdare. Han hänvisar inte minst till Martti Ahtisaaris centrumarbete i Crisis Management Initiative (CMI) men också till många år av insatser från de nordiska länderna. Han menar att här finns det oerhört mycket mer att göra för att både förebygga och lösa konflikter.

En utmaning som Jan Eliasson ser att världen står inför ligger på Nordens egna breddgrader. I Arktis. På grund av klimatförändringarna smälter isen, havsnivån höjs och transportvägarna mellan Europa och Asien förkortas. Landisen drar sig tillbaka och exponerar naturresurser i form av mineraler för exploatering. Arktis står inför en stor geoeconomisk och geopolitisk förändring. Här måste de nordiska länderna samarbeta så att värdefulla erfarenheter tas om hand. Här behövs det djupa och kunniga nordiska engagemanget för miljön, för människors rättigheter och för en internationell rättsordning.

Här uppstår det en eftertänksam paus i samtalet. Och jag förstår efteråt att Jan Eliasson, med den livslånga erfarenhet han besitter, ser det komma. Han ser en risk för hur tillståndet i Nordens länder i allt högre utsträckning kommer att ställa krav på konfliktlösnande färdigheter. Att det inte enbart kommer att handla om att åka till främmande oroshärdar för att sen kunna återvända hem till tryggheten.

Jan Eliasson, FN, Foto: UN Photo/Rick Bajornas

Det är en politiskt känslig fråga, säger han eftertänksamt, men han vill absolut lyfta den och säger – hur vi lyckas med att hantera migrationspolitiken blir avgörande för ett fortsatt gott och rättvist Norden.

JAN ELIASSON:

Född i Göteborg, Sverige (1940) Mor hemsömmerska och far metallarbetare

Sveriges FN-ambassadör (1988–92)

Sveriges kabinettsekreterare (1994–2000)

Sveriges ambassadör i Washington 2000–05)

Ordförande i FN:s generalförsamling (2005–06)

Sveriges utrikesminister (2006)

Förenta nationernas vice generalsekreterare (2012–)

Foto UN Photo/Rick Bajomas

VISSTE NI...

... att FN:s två första generalsekreterare var från Norden, Trygve Lie, Norge, och Dag Hammarskjöld, Sverige

... att NATOS:s två senaste generalsekreterare kom från Norden, Anders Fogh Rasmussen, Danmark, och Jens Stoltenberg, Norge.

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

NYA TIDER KRÄVER NYA NORDISKA TAG

CHRISTIAN FRIIS BACH

Med tanke på storleken har de nordiska länderna en tung internationell position. I FN-systemet representerar *Christian Friis Bach* den tredje generationen av starka nordiska röster, och han säger att den nordiska tron på internationellt samarbete betyder mer än någonsin. Måtte vi inte äventyra detta nu, säger han, uppriktigt orolig för vad som händer.

Christian Friis Bachs karriär kan tyckas brokig. Men utbildningarna i agronomi, journalistik och internationell ekonomi, arbetet som bonde, det stora engagemanget i organisationer för miljö, bistånd och mänskliga rättigheter samt den danska ministerposten för utvecklingsbistånd, har banat vägen till dagens uppdrag som undergeneralsekreterare i FN, närmare bestämt exekutiv sekreterare i FN:s ekonomiska kommission för Europa, UNECE. Vilket inte hindrar att arbetet också involverar USA och Kanada i väster och Ryssland i öster.

Han basar alltså över en organisation som med samarbete och erfarenhetsutbyte som metoder ska bidra till en framförallt ekonomiskt men också tekniskt och socialt hållbar utveckling globalt. En del av jobbet går ut på att implementera vad FN-nationerna har enats om vid stora konferenser och möten. Och det måste skötas rationellt, säger han när samtalet med honom handlar om FN-organisationens behov av effektivisering.

Konkreta nordiska bidrag till utvecklingen berör till exempel områden som handel, transport, arbetsmiljö och miljö. Han nämner konventionen om luftföreningar, som kräver informationsutbyte mellan länderna och teknisk utveckling för att minska de långväga luftföreningarna, Esbokonventionen, som binder länderna att informera sina grannar om planer som kan få alla typer av miljöpåverkande effekter och Århuskonventionen, som ska säkra medborgares rätt till insyn i och påverkan på miljöbeslut på alla nivåer. De två senaste bär till och med namn på platser i Norden, Esbo i Finland och Århus i Danmark.

Tron på att dialog i kombination med praktiskt och pragmatiskt samarbete är vägen till fred och framgång, är en klassisk nordisk tanke, säger Christian Friis Bach. Tala med

”

– Ja, nu behövs den klassiskt nordiska uppbackningen av värderingarna om människors lika värde mer än någonsin. Vi får inte upprepa det Myrdal skrev om – att säga en sak men göra en annan.

varandra, lära av varandra, resa till varandra, handla med varandra. I hans fall materialiseras och mäts det företrädesvis i antalet ratificerade konventioner, normer och standarder samt statistik över teknisk och ekonomisk utveckling. Men det bygger på värderingar om rättvisa och respekt för allas lika värde. Allas rätt till en del av kakan och allas ansvar för en god och hållbar framtid.

1946 blev den då norske utrikesministern Trygve Lie FN:s förste generalsekreterare. Året därpå utsågs Gunnar Myrdal från Sverige till den förste på posten som nu danske Christian Friis Bach bär upp. Gunnar Myrdal fick ekonomipriset till Alfred Nobels ära bland annat för sina doktrinhistoriska verk inom nationalekonomin. De kan populärt sägas koppla ihop ekonomisk teori med politik – en sociologiskt inriktad ekonomi. På bredare front uppmärksammades böckerna om tredje världens problematik och den banbrytande *An American Dilemma* (1938–44). I den problematiserar han kollisionen mellan den rasistiska praktiken i USA och de grundläggande amerikanska värderingarna om frihet, jämlikhet och rättvisa inför lagen.

Det, Christian Friis Bach, är ett nordiskt arv att förvalta för en politiskt engagerad ekonom och hållbarhetsivrare, särskilt under ett 2015 med FN:s nya hållbarhetsmål och klimatförhandlingar i Paris (COP 21) på dagordningen samt aldrig tidigare skådade mängder av flyktingar i världen. 60 miljoner.

– Ja, nu behövs den klassiskt nordiska uppbackningen av värderingarna om människors lika värde mer än någonsin. Vi får inte upprepa vad Myrdal skrev om – att säga en sak men göra en annan.

Till det nordiska samarbetets årliga session, den här gången i Reykjavik på Island, var Christian Friis Bach utsänd av FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon för att förmedla bilden av de nordiska länderna som de starkaste i FN:s 70-åriga historia. Nordens solidariska stöd för mänskliga rättigheter inger respekt och stärker er som region, hälsade Ban Ki-moon.

I sitt fortsatta tal hörde man hur undergeneralsekreterare Friis Bach uppmanade församlingen att kavla upp ärmarna. Det finns kraft i armarna i länder som är så starka som de nordiska, dels att med samarbetets hjälp hantera situationen i de egna länderna men också styrka nog för att på nytt kunna ta täten på den internationella arenan. Han föreslog att den nordiska regionen, med sin organisationsförmåga och sitt pragmatiska förhållnings-sätt, skulle besluta sig för att ta initiativ till ett helhetsperspektiv på hur flyktingkrisen i världen ska hanteras. Inget land klarar detta ensamt. Utan hållbara gemensamma lösningar riskerar migrationskrisen att bli en kris för den globala solidariteten.

De sporrande orden från talarstolen kanske inte krockar, men möts i alla fall av tvivel och oro i vår intervju. Han kan inte visa siffror på det, men från sin horisont i Genève ser han en tendens norrifrån till att hålla sig utanför det globala perspektivet. Att ligga lågt och agera lite väl försiktigt i växande församlingar som slåss om taltiden. De historiskt starka spelarna har fått sällskap av aktörer från BRIC-länderna, det vill säga Brasilien, Ryssland, Indien och Kina, av Sydafrika och av de nyaste länderna i Europeiska unionen. Dessa tar

för sig av utrymmet kring förhandlingsborden och kräver ett helt annat inflytande än vad de gjorde för bara några år sedan.

– Jag tror inte att det har gått upp för de nordiska länderna hur små de är på väg att bli.

Världen förändras i rasande takt, säger Christian Friis Bach, och nya tider kräver nya tag. Det är imponerande hur länder som de nordiska ibland har kunnat sjunga med en stämma enbart genom att inför mötena samlas till en och annan lunch. Så medvetna om varandras gemensamma nämnare har länderna blivit tack vare ett kontinuerligt och långsiktigt samarbete. Men det räcker inte längre. För att systematiskt framstå som ett block och för att kunna höja rösten, vill det i framtiden till en högre grad av koordinering. Och, det är vi ju egentligen bra på.

Han tycker sig se en motsägelse i den nordiska självbilden. Å ena sidan kan vi vara nog så stolta över allt vi åstadkommit. Nästan självgod. Å andra sidan inser vi inte vilka förutsättningar vi har för ökat utbyte med omvärlden. I sitt nuvarande arbete möter Christian Friis Bach ministrar, företagsledare och andra internationella aktörer från hela världen, och vart han än kommer fascinerar han av det stora intresset för den nordiska modellen.

– Större satsning på internationell marknadsföring av den nordiska modellen skulle ge oss fler och starkare relationer med omvärlden.

Modellens inkluderande form för demokrati är ”så till den grad efterfrågad” i världen i dag, fortsätter han, och här kan man direkt koppla till vad Martti Ahtisaari tar upp i denna bok. Demokratimodeller som inkluderar civilsamhället och grundas på allas universella rätt till en god start i livet, till utbildning, hälsovård och till ett socialt trygghetsnät när det behövs, bygger starka och hållbara samhällen. Tyvärr ser man i dagens värld hur många försök till demokrati i stället leder till exkludering av grupper, vilket bara leder till krig och konflikter.

Christian Friis Bach, Sessionen 2015, Reykjavik, Island. Foto: Magnus Frøederberg

Det är många som drar i Christian Friis Bach. Han har verkligen inte mer tid för den här intervjun. Men när han avslutningsvis betonar hur mycket mer vi internationellt borde investera i det nordiska varumärkets juvel, den nordiska modellen, stannar han ändå till. Han verkar påminna sig själv om vad han sagt om en värld i förändring och tillägger att vi också måste lära av vår egen historia. Världen strömmar till Norden i hopp om en framtid, och det gäller för oss att trots utmaningarna hålla fast vid värderingarna om ett hållbart och inkluderande sätt att tänka. Och agera.

Foto: Johannes Jansson

CHRISTIAN FRIIS BACH:

Född i Rødovre, Danmark (1966)

Ph.D. i Internationell ekonomi, Köpenhamns universitet (1996)

Folketinget, vice gruppledare för Radikale Venstre (2011–15)

Minister för utvecklingsbistånd (2011–13)

FN:s ekonomiska kommission för Europa, UNECE (2013–)

VISSTE NI...

... att Norge är välståndslandet nummer 1 i världen, Danmark 3, Sverige 5, Finland 9 och Island 12, enligt Legatum Institute

... att fyra av de nordiska länderna ligger kring tionde plats bland världens mest konkurrenskraftiga länder. Island klarar sig gott bland de 20–30 främsta, enligt World Economic Forum

... att fyra av de nordiska länderna finns med bland de tio länder som ger mest bistånd räknat i andel av BNP

(Sverige 1–1,1 %, Norge 2–0,99 %, Danmark 4–0,85 %, Finland 7–0,6 %).

NORDENS
RÖST I
VÄRL

Ting tar tid, skrev den danske poeten, vetenskapsmannen, designern och filosofen Piet Hein, i den diktform han kallade gruk. ”Ting tar tid. Och slid”, på danska.

Martti Ahtisaari tar i sin intervju upp medias betydelse för samhällsklimatet. På intet sätt ifrågasätter han den viktiga självständiga och granskande rollen som journalistiken har, men han ifrågasätter ett konfliktsökande in absurdum. Det ger en ensidigt negativ bild av verkligheten och kan skapa en obefogad rädsla mellan människor. En rädsla som kan bli farlig. Som kan få oss att bygga murar.

I det korta perspektivet kan det vara lätt att misströsta. Som om vi tycks oförmögna att hejda det hotfulla. Men det är inte sant.

Kloka, kreativa och modiga individer trampar hela tiden upp nya och alternativa stigar, som inte tar slut vid länders administrativa gränser. Framsteg har alltid gjorts i möten mellan människor. Inte bara i en global nutid.

Här gör vi ett snabbt trestegslopp i den nordiska historien för att komma fram till lika många exempel av i dag.

1895 satte sig den svenske kemisten, uppfinnaren och industrialisten Alfred Nobel ned och skrev sitt testamente. Sedan dess har närmare 900 nobelpris i fysik, kemi, fysiologi/medicin, litteratur, fredsarbete och sedermera också den svenska riksbankens ekonomipris till Alfred Nobels ära delats ut till världens främsta företrädare inom sitt område. Det tycks ha varit viktigt för en världsmedborgare som Alfred Nobel att tänka globalt:

”...Det är min uttryckliga vilja att vid prisutdelningarna intet afseende fästes vid någon slags nationstillhörighet sålunda att den värdigaste erhåller priset antingen han är skandinav eller ej...”

Sedan dess riktas världens blickar i december varje år mot Norge, som delar ut fredspriset och mot Sverige, som delar ut de resterande priserna och ställer till med tidernas fest för litteraturen och forskningen. Norden sätts på kartan över framsteg och utveckling.

För hundra år dross en elkabel mellan Danmark och Sverige. Det skedde 1915 och det blev början till regionens unikt gemensamma elmarknad. Nyligen utsågs Norden av World Energy Outlook till klimatpionjärer, och när de nordiska ländernas miljöministrar åkte till Paris på FN-ledda klimatförhandlingar gjorde de det med en gemensam deklaration.

Från länderna i Norden hade de med sig sifferbevis på att välfärden inte behöver äventyras av en effektiv klimatpolitik för minskade utsläpp och en försäkran om oförminskade krafttåtgärder för ett hållbart klimat. Nordens ministrar höjde särskilt ett varningens finger för Arktis. På Grönland går temperaturhöjningen dubbelt så fort som genomsnittet för resten av världen.

För inte så länge sedan gjorde nordisk kultur succé på Kennedy Center for Performing Arts i Washington DC. En fyra veckor lång festival fick namnet NORDIC COOL 2013. Ett nordiskt samarbete hade åkt över Atlanten med sammanlagt 750 föreställningar, seminarier och utställningar, och festivalens erfarna kurator, Alicia Adams, sa sig uppleva en nästan total enhetlighet i de nordiska ländernas konstnärliga yttringar. Hon fascinerades särskilt av hur de så tydligt kunde uttrycka värderingar som jämställdhet, öppenhet och vördnad för naturen.

Det kom 200 000 besökare till Kennedy Center. Medier med en räckvidd på sammanlagt 30 miljoner amerikaner nyhetsförmedlade, debatterade och kommenterade nordisk kultur och nordiska värderingar under fyra veckor och lång tid därefter. För alltid kan man i den berömda TV-serien House of Cards se hur centret under festivalen lystes upp av den danske ljusdesignern Jesper Kongshaugs sprakande norrsken.

Två av personerna i bokens nästa avsnitt var där. Det var modeskaparen Steinunn Sigurðadóttir och arkitekten Bjarke Ingels, som sedan dess fortsatt allt högre upp på stjärnornas himmel. För avsnittets tredje person, Maria Strømme, var det barndomens närhet till ett oändligt hav som sådde fröet till karriären som forskare. Hon försöker nu härma naturen i sökandet efter hållbara nanoprodukter. Tre förebilder, tre steg mot en efterlyst framtid.

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

SKAPAR FRAMTIDEN DE VILL LEVA I

BIG

BJARKE INGELS GROUP

”

DESIGN BY BEING NORDIC. Det skulle kunna vara ett tillägg till alla de epitet som arkitekten *Bjarke Ingels* och hans grupp BIG fått eller hittat på själva. Han är långt ifrån den enda stjärnan som fötts på den nordiska arkitekturhimlen, men förmodligen den största och just nu starkast lysande. BIG IS MORE.

Att han först kallats stjärnskott, sen arkitekturens rockstjärna och nu världsstjärna, var inget jag kände till när jag såg den längsta kön av alla till de många hundra föreställningarna och föreläsningarna under NORDIC COOL-festivalen i Washington DC 2013. Det var heller inget man kunde gissa sig till när han dök upp på scenen med håret på ända och kläder som satt sisådär. Han måste ha rest långt i dem.

När han var i London nyligen och som yngsta arkitekt någonsin föreläste på prestigefyllda Royal Academys årliga föreläsning om arkitektur, hade strykjärnet varit framme. Men vem bryr sig om kläder när man har Googles nya huvudkontor i Silicon Valley och Two World Trade Center på Manhattan på gång. Bland annat.

– Vi tillför något nordiskt till världen, men världen tillför sannerligen också något till oss.

Bjarke Ingels. Foto: Steve Benesty

BIG, Bjarke Ingels Group, formades för tio år sedan. Då var Bjarke 30. Gruppen satt och ritade i en av Carlsbergs gamla fabriker i Köpenhamn och var 40 till antalet. Nu är de cirka 300 från cirka 25 olika länder, de flesta stationerade bland skyskraporna i New York. Och, enligt arkitekturkritikern Michael Kimmelman på *New York Times*, den enskilda arkitektfirma som just nu sätter den största framtida prägeln på staden.

– Du bygger *Two World Trade Center*, West 57th Street vid Hudson River och *Dry Line* utmed East River i en ålder när de flesta arkitekter letar efter sitt första jobb.

Berättelsen om *Dry Line* är en bra tråd att börja dra i när man ska beskriva det nystan av kunskap, kreativitet, idérikedom och lekfullhet som Bjarke Ingels och hans grupp består av. Allt började med orkanen Sandy 2012. Hon vräkte sig överraskande in över staden och rev upp de massor utmed East River som manshand fyllt i för att få mer mark. Frågan var hur man skulle kunna skydda sig mot kommande oväder.

BIG:s segrande idé till återuppbyggnad skapades inte i första hand vid beräkningsprogrammen och modellpusslen.

En film visar hur man likt ett reportageteam från någon TV-kanal ger sig ut bland folk som bor och verkar i området. Man vill veta hur de upplevde katastrofen, vad de tror kan skydda dem från nästa och vad man ska passa på att göra av den demolerade kustremsan.

DESIGN BY INFORMATION, är Bjarke Ingels namn på den arbetsmetoden och egentligen inget nytt för honom. Att utföra ett uppdrag genom att bara lösa de problem som uppdragsgivaren beskriver, har aldrig varit något för BIG. Hans nära vän och partner David Zahle liknar hellre varje inledande arbetsfas vid en journalists eller forskares vardag. Föremålets eller platsens historia, nutid och människors förhoppningar om framtiden ger en pusselbit. Geologiska, geografiska, tekniska, ekonomiska och lagtekniska förutsättningar ytterligare några. Därefter vidtar en kreativ process, eller snarare en evolutionsprocess,

Skiss över *Dry Line*, BIG., East River, New York. Foto: BIG

som tänjer projektet till det yttersta och sen pragmatiskt tillbaks igen. Detta tar tid men garanterar att kreativiteten hanteras med kunskap och intelligens, och att resultatet blir till en form som motsvarar den efterfrågade funktionen. Eller mer, oftast mer.

– När allt är klart och modellen står där, känns formen ofta så självklar. Få vet att vi har kysst femtio grodor för att komma dit.

David Zahle säger att beteendet nog är ganska nordiskt. Han minns att skolan uppmanade barnen att tänka kritiskt. Det är ingen prestigeförlust att tänka fel. Hellre det än att inte tänka alls.

Numera ombeds både han, Bjarke Ingels och de andra att tala inför ledare inom andra yrkesområden. Världen över. Och då betonar de gärna tiden och tryggheten som två viktiga verktyg för kreativitet. Om företag eller samhällen vill bli innovativa gör de klokt i att släppa på kontrollen, att visa tillit och ge utrymme åt kreativiteten. Det är resultaten som ska räknas.

Resultatet utmed East River blev en slingrande grön oas för näringsidkare och människor att mötas i. Människans centrala plats, inte bara i byggnaderna utan också i förhållande till omgivningen, går som en röd tråd från tidiga projekt som exempelvis hamnbadet i Köpenhamn till Googles nya huvudkontor. Varje objekt sätts in i en social infrastruktur. När man tänker efter är också det ett typiskt nordiskt sätt att tänka på, kommenterar David Zahle. Det vilar något demokratiskt i synen på allas möjlighet att ha tillgång till hela staden eller platsen.

DESIGN BY SOCIAL RESPONSABILITY, var en av rubrikerna i den föreläsning som Cat Huang gick till som arkitektstuderande vid Harvarduniversitetet i USA. Föreläsaren hette Bjarke Ingels, och det var han som räddade henne från att gå tillbaks till studierna i molekylär biologi och medicin.

Idannis Ghasialis i samtal med David Zahle. BIG. Foto: Vita Thomsen

Hon använder ordet räddade för att hon är glad att hon trots mörkret nu har bott i Köpenhamn i sex vintrar. Glad, tack vare den andra årshalvans ljusa sommarnätter. Och tack vare arbetsplatsen. Både staden och BIG har lärt henne att se på arkitektur på ett helt nytt sätt.

– Jag älskar min hemstad Austin i Texas, men att komma till Köpenhamn var som att lära sig att se igen.

Till skillnad från bilstäderna i USA lämnar Köpenhamn plats åt både gångtrafikanter och cyklar. Massor av cyklar! utbrister Cat. Hennes nyvunna nordiska erfarenhet är att här förväntas byggherrar planera för sociala ytor, och här förväntas alla ta ett gemensamt ansvar för dem. Entreprenörer i USA erbjuder skattelättnader för att addera publikt utrymme till ett bygge, men man vill ändå att platserna ska se privata ut.

Den sociala aspekten är något Cat Huang nu ritar in i alla de projekt hon ansvarar för. Just nu ett bostadsområde i Taiwan med grönt gräs på hustaken i former som talar till bergen runt om. Positioner och vinklar syftar till att ge så många som möjligt så mycket som möjligt av den vackra havsutsikten.

– Det var först när vi började arbeta internationellt som det gick upp för oss hur fundamentalt det är för nordiska arkitekter att försöka tänka på allas möjligheter till utsikt, dagsljus och socialt liv.

Det går automatiskt, säger David Zahle, och det ligger djupare än lärdomarna från arkitektutbildningen. Det handlar om tron på alla människors lika värde, och egentligen är nog just detta BIG:s starkaste varumärke.

Att de seriösa och samhällsrelaterade tankegångarna väger tungt motverkar inte estetiken. Tvärtom. 2017 planeras första spadtaget för Dry Line, som både ska försköna och förstärka kustlinjen utmed East River. New York-borna får tio efterlängtnade miles att

Arkitekt Cat Huang på BIG:s kontor i Köpenhamn. Foto: Vita Thomsen

mötas på medan konstruktionen i sig ska mota och stå pall för kommande oväder. Man skulle kunna kalla det för DESIGN BY SUSTAINABILITY, men BIG går längre än så.

DESIGN BY HEDONISTIC SUSTAINABILITY, talar Bjarke Ingels om inför arkitektstuderande och tindrande ögon på Kennedy Center i Washington DC. Han säger att han tidigare mötte den amerikanska attityden att det där med socialt hållbart byggande bara var något som man ville ägna sig åt i de semisocialistiska helyllesländerna i Norden. Men steg för steg har man insett att individualistiska behov kan förenas med kollektiva, materiella med immateriella. Powerpointen klickar och publiken blir ljudligt förstummade. Den ena bilden efter den andra föreställer särpräglade landmärken i Utah, Vancouver och You-name-it. Högre, ligande, skruvade, tetraformade, nedsänkta hus som både kan ge sina beställare en plats i historien och samtidigt naturen en chans.

Många talar om hållbart byggande. Genom att tidigt lägga till ordet hedonistisk ville BIG signalera att hållbarhet inte har ett dugg med tråkighet, träskor och kalla duschar att göra. Hos Bjarkes och Davids föräldrageneration handlade hållbarhet och miljö mycket om vad man inte fick göra, som Tio Guds bud ungefär kommenterar David, och inte vad man gärna ville göra.

– Med vår inställning till hållbarhet kan livet bli roligare och husen vackrare.

Det påbörjade fjärrvärmeverket i hemstaden Köpenhamn samlar alla motton under ett tak. Mitt i byn ska folk uppleva att de fått ett häftigt hus som granne. Med formen av en skidbacke blir taket under vintertid till pister som kanske äntligen placerar danskarna på slalomkartan. Om inte annat kan ungarna ha kul. Stadens sopor återvinns till värme med endast ett enda utsläpp som följd – koldioxiden. Den går inte att återvinna.

– Så just nu konstrueras en skorsten som ska släppa ut koldioxid och ånga i form av rökringar.

Skiss över Googles huvudkvarter, BIG. Foto: BIG

Nej, det är inte en lekfull lösning uppfunnen under en fest på firman. Det är mer än så. BIG-kollegorna menar att en av orsakerna till bristen på miljöengagemang är att utsläppen i luften sällan syns. Och det som är osynligt finns inte, säger Bjarke Ingels med en talande gest. Utsläppen av koldioxid från fjärrvärmeverket i Köpenhamn hade också kunnat döljas, men BIG ville visa upp problemet, varna för det och väcka folks engagemang.

– Som indianernas röksignaler när det var fara å färde.

DESIGN BY COMMUNICATION har spridit ryktet om BIG långt utanför den egna professionen. I en anda av avundsjuka, som den danske författaren Aksel Sandemose hänförde till vad han kallade Jantes lag, påstår en del att det egentligen bara är det som skiljer BIG från resten. Bjarke Ingels, som inte bara ville bli tecknare utan också författare, av serieteckningar, är utan tvivel bra på att uttrycka sig. Rappa och roliga meningar fångar komplexa budskap och ger många utanför den akademiska kretsen en chans att förstå vad arkitektur kan bidra till.

Men stor i orden gör ingen stor här på jorden, som ordspråket säger. David Zahle talar om hur viktigt det är att lyssna och lära av andra. Det har betytt mycket för BIG att våga sig ut på den internationella marknaden och att arbeta tillsammans med så många olika kulturer.

– Vi tillför något nordiskt till världen, men världen tillför sannerligen något till oss.

BIG:s arkitekter tillhör en kommunikativ generation och de är bra på att använda kommunikation som ett verktyg för marknadsföring. Vad omvärlden inte ser är att den också är en arbetsmetod. Med en kommunikativ förmåga som tillägg till alla andra kunskaper en arkitekt måste ha, kan alla parter i en process involveras. Svåra och detaljerade tekniska, juridiska och ekonomiska termer har sin plats. En gemensam bild av projektets mål och mening ger alla involverade en möjlighet att realisera något tillsammans. Att vara med om att bygga en katedral.

Det var kanske fånigt, men i hagelskurar av kloka och initierade frågor från de arkitektstuderande i Washington dristade jag mig till att fråga efter Bjarke Ingels egen vision. Vilken katedral vill han och BIG bygga?

– Göra världen vi lever i lite mer som våra drömmar, blev hans svar.

Kollegan David Zahle använder ord som att förändra världen. På lite olika sätt talar de om hur arkitekter kanske inte har den politiska eller finansiella makten, men att man faktiskt sitter på den makt som finns i idéerna. När ett hus är byggt på ett nytt och klimatvänligt sätt, står det där som ett konkret exempel på att det går, och folk kan börja ställa krav på det nya som standard. I senaste boken *Hot and cold* har man ersatt den traditionella världskartan med en klimatkarta och beskrivit hur hus bör byggas och städer planeras i olika typer av klimatzoner. Ett progressivt sätt att påverka och att möta ett framtida och förändrat klimat.

– Som arkitekt är man ju med om att skapa framtiden i den värld man gärna själv vill leva i. Is that BIG ENOUGH?

Foto: Thomas Loof

BJARKE INGELS:

Född i Köpenhamn (1974)

Utbildning: Kungliga danska konstakademin, Köpenhamn,
Técnica Superior de Arquitectura, Barcelona

Arbetade hos Rem Koolhaas, Rotterdam (1998–2001)

PLOT, egen arkitektfirma tillsammans med Julien de Smedt
(2001–2005)

BIG – Bjarke Ingels Group (2006 –)

Priser: Golden Lion, Venice Biennale of Architecture
(2004), World Architecture Festival (2008, 2011), MIPIM,
Cannes (2009), DETAIL Prize (2014), Amercian Institute of
Architects National Honor Award (2015), Royal Institute of
British Architects European National Award (2015) – bland
hundratalet andra priser

FLER NORDISKA ARKITEKTER I VÄRLDEN:

Jørn Utzon, Danmark, bl a Operahuset i Sidney

Alvar Aalto, Finland, bl a Baker House, MIT, Boston

Eero Saarinen, Finland, bl a JFK:s flygplats, New York

Ralph Erskine, Sverige, bl a Byker Wall, Newcastle

Arnstein Arneberg, Norge, bl a FNs säkerhetssal

Snøhetta, Norge, grundare Kjetil Traedal Thorsen och Craig

Dykers, bl a Biblioteket i Alexandria, Le Monde, Paris,

Barack Obama Presidential Center

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

OM BARA VÄRLDEN VISSTE

THE WEATHER DIARIES –
NORDIC FASHION BIENNALE

”

– Den stora modevärlden lever sitt liv i metropolerna jorden runt, inte i en liten grönländsk by med 250 invånare. Men man har sällan skådat mer fängslande bilder av mode.

På Färöarna har man trettio ord för dimma. Som inledning på en artikel om mode kan den meningen tyckas konstig. Ändå är den lika oundviklig som titeln på den tredje utställningen av västnordiskt mode under Nordic Fashion Biennale i Frankfurt 2014 – The Weather Diaries.

Nordens hus i Reykjavik visste vad de ville när de vände sig till Sarah Cooper och Nina Gorfer med frågan om de kunde tänka sig att kurera och fotografera en nordisk modeutställning, en biennial som 2014 skulle hållas i tyska Frankfurt. Den isländska modeskaparen Steinunn Sigurðadóttir hade sett deras fotoutställning om Kirgizistan på Hasselblad center i Göteborg och blivit betagen. Här fanns två unga konstnärer med en unik förmåga att lyfta upp djupet till ytan. Och det var så man ville presentera den västnordiska haute couturen.

Sarah Cooper och *Nina Gorfer* var nära att tacka nej. De kom från var sitt håll till Göteborg i Sverige för att vidareutbilda sig på Högskolan för design och konsthantverk, HDK. Sarah från USA och Nina från Österrike, den ena beredd att för kärlekens skull lämna ett liv som musikproducent i New York och den andra för att hon hade en magkänsla av att den rätta utbildningen fanns att få i Norden. De fann varandra i ambitionen att korsbefrukta den dokumentära bilden med den konstnärliga och det efterforskande arbetssättet med det intuitiva. Och i detta hörde knappast mode hemma.

– Mode är lite av ett ”no no” i konstnärliga kretsar, men mötet med modeskaparna från Färöarna, Grönland och Island förändrade vårt synsätt. Mode kan sannerligen vara ett uttryck för konst och kreativitet. Och med sitt symbolspråk berätta en historia om människors villkor.

När de fick klart för sig att projektet skulle ge dem fria händer och gott om tid till analys tackade de ja. De insåg att de skulle kunna ta uppdraget till en kulturell nivå och efterforska själva kärnan till kreativiteten bakom det västnordiska modeskapandet. Och i den processen förbyttes den inledande tvekan till en annan typ av frustration. De överraskades av skaparkraften och originaliteten hos modeskaparna på de tre öarna och fick en växande

lust att berätta om något som modevärlden borde få veta, men som Paris antagligen inte hade en aning om.

– Här bor människor som knappast existerar för omvärlden, men som skapar något som skulle kunna försköna och förnya catwalken.

Dit har utställningen inte kommit än. För det krävs att någon från ett stort modehus får upp ögonen för den, och det har ännu inte hänt, säger Sarah Cooper. Konst- och museivärlden har däremot öppnat sina dörrar för vad som för första gången visades upp på Nordic Fashion Biennale i Museum Angewandte Kunst i Frankfurt, Tyskland, 2014. Efter visningar i Köpenhamn i Danmark, Tórshavn på Färöarna och Apeldoorn i Holland går resan vidare till Reykjavik på Island, Beijing i Kina och Seattle med flera platser i USA. Boken som följer med och fördjupar berättelsen om utställningens bilder, klädesplagg och kreatörer, bär också namnet – *The Weather Diaries*.

Till premiärvisningen på CODA Museum i Apeldoorn utanför Amsterdam kommer modeskaparen från Island, Steinunn Sigurðadóttir, och hon uttrycker i ett tal hur hon förstummats över hur väl de båda konstnärerna har lyckats med vad de ville, att finna varje designers estetiska och personliga resa.

– Den stora modevärlden lever sitt liv i metropolerna jorden runt, inte i en liten grönländsk by med 250 invånare. Men man har sällan skådat mer fängslande bilder av mode.

Den kräsna vernissagepubliken tycks hålla med. En som med champagneglaset i hand låtsas vara en i mängden av den holländska konst- och modevärlden men egentligen tjuv-

The Weather Diaries, utställningen. Foto: Cooper & Gorfier

lyssnar, hör ord som exotiskt, modernt, Rembrandt, unikt. Och ljudliga suckar. Bilderna förstummar, och vid en installation av en vit kvinnodräkt dränkt i ett snöfall av vita och enstaka svarta tygrosetter flockas gästerna kring modeskaparen och inledningstalaren Steinunn Sígurðadóttir.

Steinunns resa började vid stickorna hemma hos mormor. Som alltid i folkloren fördes traditionen vidare och Steinunn tog den via Parsons School of Design i New York till modehusen hos Calvin Klein, Gucci och La Perla. I Apeldoorn berättar hon om sin barndoms vintrar, då snöflingorna föll som lätta fjädrar och bildade vit magi över svart lavajord.

– Min bakgrund gjorde mig annorlunda. Jag höll fast vid den jag blivit, och det blev min framgång.

Hon tillhör fortfarande de stora, men efter mer än tjugo års pendlande mellan New York, Paris, London, Florens och Milano är hon tillbaks i Reykjavik. På heltid. Hon kan sakna umgänget med den kompetens som finns samlad i de stora modehusen men vet att de bara ligger en flygres bort.

Hon förstår vad människor från andra och mer centrala delar av världen menar när de kallar Island för en isolerad ö, men hon vänder sig emot det. Havet ligger där än och hon tror att vikingarnas upptäckarlust fortfarande finns i varje isländings gener. Och i dag är det ju enkelt att fara bort. Och att komma hem.

– Dessutom finns det ingen bättre plats att vara på som designer. Reykjavik är just nu en smältdegel av konstnärer, designers, musiker och författare.

Om bara världen visste, tillägger hon. Trots sin centrala plats på världens modekarta är hon bara en av många. Därför vill hon att Nordens modeskapare går samman och visar upp vilken kreativ näring man är. Delvis med stöd av det nordiska samarbetet har musikindustrin, filmen, datorspelen och matkonsten gjort just det och uppnått stor succé som belöning.

Perspektiven varierar med horisonten. Sarah Cooper och Nina Gorfer upplevde de tre öarnas isolerade lägen som en orsak till kreativiteten. Avskildhet, tid att lyssna till historierna om de egna rötterna, plats för fantasi, tillfälle att utveckla det unika i sig själv.

Av utställningens och bokens modeskapare bor Nikolaj Kristensen från Nuussuaq längst bort. Men han själv tycks inte uppfatta det så, och han saknar inte heller en publik. Han träder pärla för pärla på trådar med en teknik som har potential att skapa en grönländsk haute couture, men kläderna gör han till sin dotter. Och som sin egen terapi.

De färggranna glaspärlorna i Grönlands nationaldräkter härrör från tiden då handeln med skinn skedde i utbyte mot kolonialmakternas glaspärlor. Ur Nikolajs händer kommer något nytt.

Gudrun Ludvig, som fick sitt stora genombrott i italienska Vogue, berättar om hur hon som barn satt i fönstret på färöiska Suthuroy och väntade på färjan som en gång i veckan lade till i hamnen. Med båten kom nya ansikten, nya kostymer och nya hattar.

Bibi Chemnitz, är stolt över sina grönländska rötter men tillhör inte de fanatiker som i protest mot det danska inflytandet håller benhårt fast vid alla gamla traditioner. Det händer att hon retar upp en och annan sådan med sina moderna former av grönländska mönster och sälskinnstraditioner.

I boken delar hon med sig av berättelsen om jägaren som gick på en fotoutställning föreställande folket i byn. Han blev gripen av sitt eget porträtt och undrade vem det föreställde.

På var sitt personliga sätt berättar de nordliga modeskaparna om hur ett liv i utkanten kan ge plats åt det unika. Hjulen snurrar långsammare och friger mer tid. Något som utställningens upphovsmän själva känner igen sig i.

Pulsen slog snabbare i både Wien och New York. De var förberedda på att möta en ny kultur i Sverige men inte på att det skulle vara så svårt att bli en del av samhället. Förtroende och vänskap skapas liksom långsammare här, säger Sarah och är glad att hon fick en vän och arbetskamrat i Nina. De delade visionen om framtiden som konstnärer, och de hade samma ambition att skapa något seriöst och genomtänkt. Och den möjligheten fick de.

– Norden är en fantastisk plats för skapande.

STEINUNN, The Feather Portrait. Foto: Cooper&Gorfer

Trycket är inte så hårt. Sarahs tillvaro som musikproducent i New York var fylld av måsten här och nu. Nyss. Den egna drivkraften fick sällan en chans. I sin nya tillvaro möter hon respekt för att kreativitet tar tid, för att tystnaden under en promenad är just vad som kan behövas för att skala bort allt onödigt och ge åtkomst till själva kärnan. Det är ett hälso- samt klimat för framgångsrika idéer. Men kanske inte alltid för påfyllning. Kollegan Nina Gorfer har flyttat till Berlin för en tid för att söka ny inspiration.

Ett liknande behov av kontrast uttrycker modeskaparen Hrafnhildur Arnadóttir alias Shoplifter. I hennes cv kan man läsa om samarbeten med den isländska superstjärnan Björk, med Museum of Modern Art, MoMa, i New York och med designnätverket Aimez-Vous-Avec-Ferveur, som i sin tur har både Madonna och Lady Gaga på sin lista. Hon säger att dagens isländska kreatörer är extrema, lite kreativt galna. Och kanske har man blivit sådan eftersom man hörde om mor- och farföräldragenerationens liv i grottor samtidigt som man själv var med om när Island blev landet med den största datoranvändningen per capita i världen. Livet kan kännas som en berg- och dalbana och hennes sätt att hantera det är att bo i New York med vetskapen om att hon alltid kan återvända till Island. Och på Island med vetskapen om att det finns en annan värld inom räckhåll där ute.

När Sarah och Nina beskriver sina möten med modeskaparna på de nordiska öarna där ute i havet, talar de om en gränslöshet påverkad av naturens krafter. Så långt norrut vet människor att det inte är upp till dem att sätta villkoren för tillvaron. Allt kan blåsas bort i en storm eller dränkas i lava vid nästa vulkanutbrott. Fritt översatt säger den isländske konstnären Rúrí:

”... Den moderna människan har lyckats tygla många krafter. Men det finns starkare element, de skapade jorden och de arbetar fortfarande.”

Ett intimt förhållande till naturen är ett nordiskt särdrag. Det har utvecklats av hårda villkor under många och kalla vintermånader och av brådskan i sommartid att ta vara på skörden och solen. I modern tid har en lagstiftning som öppnar för allas rätt till berg, skogar, hav och land gjort det enkelt och lustfyllt att tillbringa fritiden i naturen. Relationen bygger på respekt och ansvar.

Nordens länder är små men inger stor respekt på den globala arenan för klimat-, energi- och miljöfrågor. Norden lever som man lär. Utsläppsmålen uppfylls och stödet till utveckling av hållbara alternativ bär innovativa frukter. Det gäller också den nordiska textil- och modeindustrin. Medvetna om att de representerar en av de mest föreorende verksamheterna som finns, sätter större företag som H&M och branschorganisationer som Nordic Fashion Association tuffa miljömål inför framtiden. Projektet New Nordic Fashion visar världen att hållbart mode kan vara coolt, sexigt och modernt. Framtida arktisk produktion av hållbara textilier gjorda av fiskskinn och mjölkfibrer, föreslås av centret Nordic Nexus.

I Sarah Coopers och Nina Gorfers arbetsmetod ingår omfattande research. De lyssnar till människors berättelser, tolkar symbolerna omkring dem och känner in atmosfären på platser man vill ta dem till.

Mundi, Mundi sinking. Foto: Cooper&Gorfer

I berättelserna som de lyssnade till på Färöarna, Grönland och Island, var det totala beroendet av naturen centralt. Nej, mer än då. Människan var en del av naturens krafter.

Ena stunden vilar man i Moder Naturs lugna och soliga famn, nästa stund kastar hon ens liv i ett stormande hav. Hon fräser och viskar till sina människor från underjorden och skymmer sikten i skyar av dimma. I alla tider har det fyllt öbornas dagböcker med målande beskrivningar av vädret – Weather Diaries.

Foto: Florian Siebeck

STEINUNN SIGURÐADÓTTIR:

Född i Reykjavik, Island (1960)

Utbildning: Parsons School of Design, New York (1982–86)

Polo/Ralph Lauren, designer (1987–88)

Calvin Klein, director, senior designer (1989–95)

Gucci Group, director, senior designer (1995–2000)

La Perla, Design director (2000–2002)

STEINUNN, egen kollektion (sedan 2000 –)

Utställningar och föreläsningar världen över

VISSTE NI...

... att Norden vunnit 30 Oscarsstatyetter, varav Sverige 20

... att Norden vunnit 21 av 45 medaljer i "Matlagningens världsmästerskap", franska Bocuse d'Or (Norge 9, Sverige 6, Danmark 5, Island 1)

... att världens största musikpris är svenskt, Birgit Nilsson-priset på 1 miljon dollar

... att mellan 3,5 och 5 procent i Norden arbetar inom kultursektorn. I EU är det i snitt 3 procent.

NORDENS RÖST I VÄRLD

VÅGA VARA FÖRST

MARIA STRØMME

De stora genombrotten kommer att göras av de som kan tänka utanför boxen. Som förmodligen inte är utbildade på de stora universiteten i världen, utan kanske från någon liten håla i Indien, skrattar Maria Strømme när vi talar om framtidens forskning. Varför inte Lofoten, finns det anledning att fråga sig när man hör henne tala om de egna framstegen.

Maria Strømme föddes i Svolvær i Lofoten, långt upp i Norge, där natthimlens stjärnor är nära och sikten från höga berg så vid att man ser jorden krökas vid den atlantiska horisonten. Till fots utmed branter som störtar i havet fick liten Maria ro att tänka, och att bestämma sig för att göra skillnad – att påverka framtiden. Norges bästa studentbetyg i matematik och fysik och bäst resultat i de nationella proven i samma ämnen ledde henne vidare, ganska raskt till anställning som professor i nanoteknik. En teknik som används på en längdskala där det finns plats för 20 000 enheter (nanometer) på en mänsklig cell, men som trots sin litenhet beräknas orsaka nästa stora tekniksprång.

Hon är mån om att den här artikeln inte enbart handlar om henne. Forskning är ett grupparbete, och när vi ses har hon samlat hjärnorna bakom algbatteriprojektet ENESCA. Men hon är medveten om att den effektivitet och den energi hon besitter ofta gör henne till frontfigur. Den gjorde henne också till den yngsta teknikprofessorn någonsin vid Uppsala universitet i Sverige 2004.

”

– Det tar ofta en tid för doktorander från andra delar av världen att släppa på auktoritetstron. Egentligen har vi ganska lite nytta av dem då. Men när de väl börjar våga tänka själva och inte bara gör som professorn säger – då blommar de ut!

Maria Strømme. Foto: Mikael Wallerstedt

Några år därefter upptäckte hon och hennes kollegor det som forskare ägnat sig åt i över hundra år men som kallats för ”det omöjliga materialet”. Med en dos okunskap, ungdomlig respektlöshet och lite slarv lät man försöksmaterialet stå över en helg. Det bidrog till lösningen och till ämnet som man döpte till Upsalite. Med ett annat ordval kan man kanske säga att Maria och hennes kollegor lyckades med att tänka utanför boxen. De lyckades med att skapa enormt många nanometertrånga porer och den oordning som behövdes i magnesiumkarbonat för att materialet nu ska kunna förbättra mediciners möjlighet att lösas upp och göra nytta i människokroppen.

Maria Strømmes forskningsresultat har i hög grad landat inom det medicinska området. Nanotekniken kan förbättra och förenkla diagnoser, den kan göra mediciner mer pricksäkra och därmed möta en av de utmaningar som Maria Strømme betecknar som en av vår tids tuffaste – samhällets behov av omställning till en befolkning med många fler äldre.

Den andra utmaningen är energiförsörjningen. En hållbar framtid kräver att vi skördar och lagrar energi på helt nya sätt. Och att vi använder förnybart material – till exempel grönalger!

Algerna är i sig ett miljöproblem, men med hjälp av nanotekniken kan de komma till nytta som material i framtida batterier, berättar Maria Strømmes ENESCA-grupp på Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet och försöker att få en förvånad intervjuare att tänka i nya banor.

– Naturen själv är så smart. Tack vare ny teknik kan vi studera den in i minsta detalj och härma den för att skapa nya och mer hållbara material med förmåga att lagra energi.

I staden Uppsala, där den världsberömda botanikern Carl von Linné och alla de lärjungar han inspirerade fann ett sätt att systematisera naturens växter, elektronmikroskopar alltså vår tids forskare växterna in i minsta nanodetalj för att kopiera deras uppbyggnad och återskapa naturens sätt att bilda hållbara och snillrikt energisnåla material. Material som med förnybara grönalger som råvara, kan bli till batterier...

– Men tänk nu inte i gamla mönster med batterier som stoppas in i ficklampor eller bilar, säger de. Nej, mera att energilagringen sker i själva det funktionella materialet, i förpackningar eller... här tvekar forskargruppen. Hur mycket vågar de avslöja innan de tagit patent på sina resultat?

Kreativiteten är stor och innovationskraften stark i Norden. I mätning efter mätning placerar länderna sig i toppen av internationella rankinglistor. I graderingen av världens 15 mest innovativa städer har Sverige med tre, bara förbiseglade av städer i Tyskland och Storbritannien.

Forskargruppen på Ångströmlaboratoriet ser några klara orsaker. Tack vare det så kallade lärarundantaget får forskare de immateriella rättigheterna (IPR) till sina resultat och kan ta patent på dem. Det föder en drivkraft att vilja förvandla teori till praktik och produktion av produkter. Ett framgångsrikt exempel har av Uppsala universitet utsetts till 2015 års alumn – Skype-grundaren Niklas Zennström.

– Här är vi omgivna av forskare som också är framgångsrika entreprenörer och det inspirerar, säger Albert Mihranyan, som för femton år sen kom från Armeniens huvudstad Jerevan och blev kvar.

Maria Strømmes forskargrupp kommer från flera ämnesdiscipliner och från olika delar av världen. Tvärvetenskap och mångfald är en förutsättning för god forskning. Navelskådnings och inavel skapar barriärer. Man tänker knappast på vilket land man är i eller var folk kommer ifrån. Det viktiga är att vara i rätt forskargrupp.

Mindre länder som de nordiska har svårt att attrahera de riktigt tunga och seniora forskarna. Löneläget är för lågt och giganterna tilldelas de resurser de behöver där de är. Med yngre och särskilt de i familjebildande ålder är det annorlunda. I Norden kan båda föräldrarna arbeta tack vare ett socialt trygghetsnät med bland annat barntillsyn och föräldrapenning. Här kan man både ha ett arbetsliv och tid med familjen.

Paradoxalt, kanske, tycks den lägre graden av tvång gynna kreativiteten och innovationskraften. Gruppen jämför till exempel med Kina där forskare formligen sprutar ur sig papper och publikationer. Vad beträffar mängd kan Norden inte konkurrera med dem, menar kemiprofessor Leif Nyholm. Men genom att ta oss tid till att tänka efter kan vi på basis av vad andra redan gjort komma med idéer som blir till användbara applikationer.

Nordens plattare och mindre hierarkiska organisationer bidrar definitivt också till innovationskraften. För stor respekt för auktoriteter hämmar kreativiteten.

– Det tar ofta en tid för doktorander från andra delar av världen att släppa på auktoritetstron. Egentligen har vi ganska lite nytta av dem då. Men när de väl börjar våga tänka själva och inte bara gör som professorn säger – då blommar de ut!

Som en brygga från forskningen till verkliga tillämpningar finns Mateo Santurio med i ENESCA. Han kom till Sverige som barn till flyktingar från Uruguay på 80-talet, blev civilin-

Albert Mihranyan, Maria Strømme och Leif Nyholm. Foto: Mikael Wallerstedt

genjör med entreprenörsutbildning och del av det holdingbolag som just nu letar efter en industriell partner till algbatterierna.

Med Nordens placering i innovationsrankingars topp, borde det inte vara svårt. Men så enkelt är det inte. Industri och finansiärer dras än så länge till IT-världens sockerbitar. Där finns fortfarande så mycket att utveckla och är samtidigt gammalt nog att förstås av många. Nanotekniken befinner sig i datorernas 1960-tal.

– Det är svårt, verkligen jättesvårt att hitta den som först vågar ställa om och satsa på något helt nytt.

Forskningspolitiken i de nordiska länderna ser olika ut. Marias Strømmes uppfattning är att Danmark med ett danskt uttryck är längst framme i skorna när det gäller att materialisera och stödja verksamheter som bygger på forskningsresultat. Överlag är den nordiska regionen bra på att fånga upp nya och spirande verksamheter, så kallade Start-ups. Det är sen problemen uppstår. Kategorin Key Enabling Technologies (KET) som nanoforskarna i Uppsala ägnar sig åt, ger resultat på lite längre sikt och kräver uthållighet från dem som ska finansiera och utveckla nya industriella metoder.

– Så snart de börjar bli lönsamma köps företagen upp av finansiärer från andra länder och ut försvinner ny och banbrytande produktion som bygger på nordiskt skattefinansierad forskning.

Medvetna om problemet satsar de nordiska näringsministrarna på ett gemensamt program för innovations- och näringspolitik. Länderna har olika styrkor och kan åstadkomma mer tillsammans än var och en för sig.

Det är något Maria Strømme håller med om, och hon berättar om hur hon numera stjälar nästan halva tiden av sin forskning för att kunna ägna sig åt frågor som denna. Det handlar om att skapa kluster och fonder med målsättningen att ge tillräckligt med energi åt ett framtida gott samhälle. För det är ju det hon vill, Maria. Göra skillnad. Påverka framtiden.

Elektroder av polypyrrolbelagd cellulosa plus kolfibrer. Foto: ENESCA-projektet

Foto: Mikael Wallerstedt

MARIA STRØMME:

Född i Svolvær, Lofoten, Norge (1970)

Ph.D. i fysik vid Uppsala universitet, UU, (1997)

Professor i nanoteknologi, UU, 2004

(Sveriges yngsta professor i teknikämnen någonsin)

Kungliga ingenjörsvetenskapsakademin, IVA,

(2011, vice preses 2015)

Kungliga vetenskapsakademiens guldmedalj (2012)

Kungliga vetenskapsakademin, KVA, medlem (2013)

30 patent (2015)

Ca 210 internationella vetenskapliga artiklar (2015)

Styrelseledamot i flera nationella och internationella
forskningsråd

VISSTE NI...

... att Norden är världens bästa region för entreprenörer;
Sverige 1, Danmark 2, Island 4, Norge 5, Finland 8, enligt
Legatum Institute

... och väldigt innovativa: Sverige 3, Finland 6,
Danmark 10, Island 13, Norge 20, enligt The Global
Innovation Index

... att Norden som region leder Europas patentliga.
Antalet patent per miljon invånare till European Patent
Office placerar Finland på plats 2, Sverige 4, Danmark 5,
Norge 15.

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

1971 bildades Nordiska ministerrådet, nitton år efter Nordiska rådet. Sen dess kan man säga att det nordiska samarbetet har haft både en regering och en riksdag.

Nordiska rådet består av 87 representanter från de nordiska parlamenten. De initierar frågor och driver på den politiska debatten. Vid Nordiska rådets årliga session beslutas om det nordiska samarbetets budget om cirka en miljard danska kronor, 134 miljoner Euro. Regeringen, det vill säga Nordiska ministerrådet, är i verkligheten elva ministerråd, som överordnat leds av de nordiska statsministrarna. Utbildning, forskning och kultur är stora insatsområden, men arbetet omfattar de flesta delarna av det politiska fältet. Dock inte utrikespolitiken.

Men internationella relationer är en annan sak, och det är därför som Nordiska ministerrådets sekretariat kan ha uppdraget att ta hand om strategin för internationell profilering och positionering av Norden, *Det nordiska perspektivet*.

Strategin är alltså en politisk produkt men den är till för alla som vill uppträda som en del av det nordiska varumärket, och i strategins förundersökningsfas bekräftades ett mycket stort intresse hos både offentliga och privata aktörer. Som representant för ett enskilt nordiskt land upplever man sig i de allra flesta fall som liten på den globala marknaden. Som en del av 27 miljoner invånare och en gemensam marknad med stark ekonomi och väldigt lika villkor blir man klart mer intressant.

– Ju längre bort desto mer nordisk är du, uttryckte en arbetsgrupp.

Enkäter har visat att nordborna tar det nordiska samarbetet för självklart. Och man gillar det till nästan hundra procent. I alla fall till över åttio, och detta trots att man i ganska liten grad vet vad det handlar om, rent konkret. Så är det väl med kon så länge hon står i båset.

Koncensusprincipen säger att inget kan beslutas på den nordiska nivån som inte alla ställer sig bakom, tonen är snarare dialogens än den heta debattens och vägen fram mycket pragmatisk. I den snabba medielogikens och de stora rubrikernas tid kan det vara en orsak till livet i skuggan.

Men med ljuset riktat mot resultaten upptäcker man många gemensamma steg mot ett modernt och livskraftigt Norden. En stund vid Nordens hemsida www.norden.org och vem som helst är övertygad. Bara några exempel:

- Passunionen (1957)
- Nordiska rådets priser – stöd till kulturen och miljön
- Integrerad arbetsmarknad (1962)
- Gemensamma sociala rättigheter

- Nordiska Investeringsbanken
- Svanmärket – miljöcertifiering
- Gemensam utbildningsmarknad
- Informationsutbyte med samtliga skatteparadis

Med ledare i det nordiska samarbetet som ciceroner får vi avslutningsvis en inblick i det nordiska samarbetet här, nu och framåt. Direktören i Nordiska rådet, Britt Bohlin, den nuvarande presidenten i samma råd, Henrik Dam Kristensen, och generalsekreteraren i Nordiska ministerrådet, Dagfinn Høybråten, beskriver samarbetet som en vågrörelse. Efter några år av fokus på det europeiska samarbetet spirar ett växande intresse för det nordiska. Det råder ingen tvekan om det och heller inte om den stora betydelse som Nordens röst har i världen.

NORDENS RÖST I VÄRLD

I EN ANDA AV NORDISK PRAGMATISM

BRITT BOHLIN OCH
HENRIK DAM KRISTENSEN

”

– Den nordiska arenan ska erbjuda möjligheten till dialog om det som i varje läge är relevant för länderna.

Britt Bohlin är relativt ny som direktör för Nordiska rådet. Hennes mantra har från dag ett varit ett vitaliserat råd med vassare debatter och skarpare politik. Nu kan hon inte dölja en viss oro inför det skärpta läget. När vi ses är det en vecka kvar till Sessionen, det nordiska samarbetets stora årsmöte, och flyktingströmmarna norrut i Europa har förändrat hela dagordningen. I en tuffare tid hoppas hon nu på ett debattklimat med sans och balans.

Det gick bra, säger hon när vi möts veckan efter. Flyktingfrågan är oerhört svår i sig och kanske den sak som nu skiljer de nordiska länderna åt allra mest. Samtliga partier i respektive lands parlament finns representerade i Nordiska rådet, vilket betyder att debatter kan polariseras lika mycket vid rådets möten som i respektive hemland.

– Men summa summarum kom vi också den här gången närmare varandra i den nordiska familjen. Nordiska rådets session blev den arena som frågan just här och nu behöver.

Några färdiga lösningar var det ingen som förväntade sig. Men efter en dubbelt så lång debatt som planerat mellan statsministrarna och de nordiska parlamentarikerna fann man sådant som gick att förena. Att uppnå samsyn i en anda av sann nordisk pragmatism.

Till syvende och sist handlar det om att ge asylrätt till dem som verkligen behöver det. Erfarenhetsutbyte och gemensamma lösningar till bättre och mer effektiva rutiner för det och en strävan efter samsyn kring vilka länder som är säkra för flyktingar att återvända till, var frågor som man nu praktiskt och konkret arbetar vidare med.

Om Britt Bohlin är ung i det nordiska samarbetet, är den person som under Sessionen valdes till kommande års president, dansken Henrik Dam Kristensen, desto äldre. Med kortare uppehåll har han uppträtt som ömsom minister ömsom parlamentariker i ministerrådet respektive Nordiska rådet sedan 1990-talets början. Han menar att det var helt rätt att ägna mycket tid åt flyktingfrågan på årets session. Den nordiska arenan ska erbjuda möjligheten till dialog om det som i varje läge är relevant för länderna. Men Norden kan inte isolerat finna lösningen på problemet. Att möta utmaningarna i den egna regionen måste kompletteras med ett stort engagemang på det internationella planet.

På frågan om han ser utvecklingen som ett hot mot den nordiska välfärden, tar han god tid på sig innan han svarar.

– Den nordiska modellen har dömts ut gång på gång. Jag minns oljekrisen på 1970-talet, finanskriser, globalisering. Efter varje attack visar analyser att Norden kom ut ur den svåra perioden bäst av alla. Förändrat men intakt.

Britt Bohlin må vara ny i det nordiska sammanhanget men hon har många års erfarenhet som svensk politiker, och hon är övertygad om att den nordiska värdegrunden står pall även denna gång. Inte bara i en utan i flera generationer har ländernas medborgare byggt vidare på den nordiska välfärdsmodellen och vant sig vid att leva i ett gott samhälle. Det kommer man inte att vilja rasera, menar hon, och den enda vägen fram är fortsatt inkludering av alla i välfärdsbygget.

– Det ställer mycket stora krav på politiken. Ansvaret är stort för den som valt politiken som bana, och skyldigheten avgörande för alla att vara medmänniskor.

Som landshövding i det svenska landskapet Jämtland var Britt Bohlin djupt involverad i arbetet med att ordna boende åt ensamkommande flyktingbarn, och hon tillhör de som anser att dessa barn och ungdomar är en del av räddningen för den framtida välfärden. Med en åldrande befolkning är de nordiska länderna beroende av viljan hos andra länders unga att flytta hit. Och länderna klarar det. Det är vare sig första eller sista gången som Norden öppnar dörrarna för tillskott på kraft utifrån.

Utrikespolitiken hör egentligen inte hemma i det nordiska samarbetet. Den är en nationell angelägenhet. Det förhindrar dock inte ett stort och mångårigt engagemang i frågor kopplade till internationella relationer. När Henrik Dam Kristensen ska beskriva skiljelinjen mellan de två, menar han att det handlar om avstånd. Det som direkt kommer att kunna påverka den nordiska regionen ska också debatteras och påverkas av nordiska parlamentariker.

”

– Och med det inflöde av för oss nya kulturer som vi upplever nu, ska det bli spännande att se hur våra kreativa uttryck och näringar förändras och utvecklas i framtiden. Och för all del också den nordiska politiken.

Britt Bohlin, direktör, Nordiska rådet
Foto: Vita Thomsen

”

– Den nordiska modellen har dömts ut gång på gång. Jag minns oljekrisen på 1970-talet, finanskriser, globalisering. Efter varje attack visar analyser att Norden kommit ut ur den svåra perioden bäst av alla. Förändrat men intakt.

Henrik Dam Kristensen, president, Nordiska rådet. Foto: Johannes Jansson

Framåt ser han ett behov av ökat engagemang för vad som händer i Arktis, där en omfattande geografisk del av Norden ligger. De globala klimatförändringarnas påverkan på regionen är redan märkbar och ytterligare rubbningar av människors, djurs och växters villkor är att vänta. Issmältningen förväntas förenkla tillgången till värdefulla mineraler och andra naturrikedomar, och dragkampen om territorier blir av allt att döma en fråga på hög internationell nivå. Men allt från de sociala aspekterna av människors vardag till sjösäkerheten som hotas när följderna av issmältningen öppnar nya rutter mellan Europa och Asien, bör bli punkter på det nordiska samarbetets parlamentariska dagordning framöver.

Utvecklingen i det närliggande Baltikum och säkerheten kring Östersjön är sedan länge en fråga kring Nordiska rådets bord. Och Henrik Dam ser ingen nedtoning framför sig. Tvärtom.

Efter Berlinmurens fall och Sovjetunionens upplösning medverkade det nordiska samarbetet aktivt till de baltiska ländernas självständiga och demokratiska uppbyggnad. I alla länderna öppnades nordiska kontor. Nordiska investeringsmedel kanaliserades framförallt till miljöåtgärder i form av bland annat reningsverk och infrastruktur. Kontoren i ryska Sankt Petersburg och Kaliningrad verkade i samma spår ända tills Ryssland beslutade sig för att klassa den nordiska närvaron som utländsk agentverksamhet.

– Dialogen med Ryssland går sedan dess på sparlåga, men den finns där och det är viktigt, säger Britt Bohlin. Vi tror på Nordiska rådet som en arena för dialog.

På en annan nordisk scen stod under Sessionen det som kanske allra mest lyfter det nordiska kändisskapet i världen just nu – kulturen. På vad som ibland kallas för en nordisk Oscarsgala delades Nordiska rådets priser ut till årets bästa insats

Nordiska rådets prisgala: 2013/2015. Foto: Johannes Jansson/Magnus Fröderberg

för miljön, bästa litterära verk för vuxna respektive barn, bästa film och bästa musikaliska insats. Och, märk väl, inte till de bästa i varje land utan de bästa i Norden. Bedömningskommittéer med representanter för fem länder, tre självstyrande områden och samerna enas varje år om en nordisk vinnare. Man stödjer alltså och lyfter upp varandras kreatörer.

Från dag ett i det nordiska samarbetets mer än sextioåriga historia har man riktat stora insatser till språk- och kulturutbyte mellan länderna. Det har definitivt stärkt gemenskapen och ökat den ömsesidiga förståelsen. Korsbefruktnings och ekonomiskt bistånd har utvecklat kulturområdena, och i dag skördar de så kallade kreativa näringarna stora framgångar världen över. Vem har inte hört talas om *Nordic Noir*!

Samtliga former – teater, dans, musik, litteratur, film, design, mode och mat – var delar av den stora kulturfestivalen NORDIC COOL på Kennedy Center for Performing Arts i Washington DC, USA, 2013. Detta breda samarbete mellan centret och det kulturella Norden har blivit det enskilt största beviset på det stora internationella suget efter nordisk kreativitet, och inte minst nyfikenheten på orsakerna bakom.

– Om man tänker efter så tydliggör detta hur en politisk satsning på det genuina bär frukt. Liksom välfärdsmodellen i stort har skapat konkurrenskraft, har tron på kulturen som bärare av viktiga värden genererat kreativa näringar som riktar omvärldens blickar mot vår region.

Tillbaks till Sessionen berättar Britt Bohlin att prisutdelningen iscensattes i det isländska kulturcentrumet Harpa. Årets ordförandeland Island stod som värd. Till publikens jubel och i sändningar i nordiska public service-kanaler blev det norrmannen Jon Fosses tur att ta emot det femtiofjärde litteraturpriset i ordningen. Flera av hans föregångare har blivit internationella bästsäljare och till och med nobelpristagare. Det yngsta priset, det till barn- och ungdomslitteratur, har bara tre år på nacken. Men det finns all anledning att tro att det kommer att föda nya små sjöjungfrur, mumintroll eller varför inte starka och självständiga flickor som Pippi, säger Britt Bohlin.

– Och med det inflöde av för oss nya kulturer som vi upplever nu, ska det bli spännande att se hur våra kreativa uttryck och näringar förändras och utvecklas i framtiden. Och för all del också den nordiska politiken.

Foto: Johannes Jansson

BRITT BOHLIN

Född i Dalskog, Sverige (1956)

Riksdagsledamot (1988–2008)

Gruppledare för socialdemokratiska partiet (2001–08)

Landshövding, Jämtlands län (2008–14)

Direktör Nordiska rådet (2014–)

Foto: Johannes Jansson

HENRIK DAM KRISTENSEN

Född i Vorbasse, Danmark (1957)

Folketingsledamot (1990–2004)

Minister för jordbruk och fiske (1994–1996)

Livsmedelsminister (1996–2000)

Socialminister (2000–2001)

Ledamot i Europaparlamentet (2004–2006)

President i Nordiska rådet (2011)

Transportminister (2011–2014)

Arbetsmarknadsminister (2014–)

President i Nordiska rådet (2016)

VISSTE NI ATT DET NORDISKA SAMARBETET ...

... har kontakter till Estland, Lettland och Litauen samt till Visegradgruppen (Tjeckiska republiken, Ungern, Polen och Slovakien). Nordiska ministerrådet har kontor i de tre baltiska länderna.

... har en gränsregional kommitté för samarbete med grannarna i väst, Nordiskt Atlantsamarbete, NORA.

... samarbetar med bland andra Arktiska rådet, Barentsrådet, Nordiskt-samiskt institut, NSI, och Nordiska institutet för sjörätt.

VISSTE NI...

... att Nordiska kulturfonden och Nordisk Film&TV-fond är centrala för stödet av nordisk kultur och kreativa näringar.

OM NORDENS RÖST / VÄRLDEN

NORDEN HAR FÅTT EN RENÄSSANS – OCH EN CHANS

DAGFINN HØYBRÅTEN

Dagfinn Høybråten, generalsekreterare för Nordiska ministerrådet, berättar om ett tillfälle när det med all kraft slog honom vilken skatt de nordiska länderna förvaltar. Att länderna i Norden kan samarbeta så tätt och så okomplicerat, är verkligen något att värna och föra vidare.

Tillfället var ett möte med de tidigare jugoslaviska länderna på Balkanhalvön, och ett tema för mötet var *Den nordiska modellen*. Ländernas presidenter och tongivande representanter i övrigt var på plats, och frågeställningen var densamma som generalsekreteraren numera möter var helst han reser. I en global värld måste länder ha ett internationellt perspektiv för att kunna påverka samhällsutvecklingen, och mindre länder gör klokt i att bilda regioner för att kunna göra sin röst hörd. Varför lyckas man så väl med det i Norden?

Ett standardsvar är att Nordens länder är små och liknar varandra. Vi kan alltså känna igen oss i varandra, vilket är en god grund för samarbete. Men dessutom bygger våra samhällen på något än mer betydelsefullt, och det är *tillit*.

– Tillit är en fundamental orsak till den nordiska regionens framgångsrika välfärdsmodell. I ett öppet samhälle där människor litar på varandra behövs inte så mycket kontroll. Där finns det utrymme för kreativt tänkande och för samarbete över gränser. Tillit skapar trygghet, och trygghet föder effektivitet.

”

– Tillit är en fundamental orsak till den nordiska regionens framgångsrika välfärdsmodell. I ett öppet samhälle där människor litar på varandra behövs inte så mycket kontroll. Där finns det utrymme för kreativt tänkande och för samarbete över gränser. Tillit skapar trygghet, och trygghet föder effektivitet.

Dagfinn Høybråten, generalsekreterare, Nordiska ministerrådet. Foto: Johannes Jansson

Till regioner som just stigit stigit upp ur askan från djupgående konflikter är det naturligtvis viktigt att påtala att det tar tid att bygga tillit. Den delvis gemensamma nordiska historien har stundtals varit våldsam, men i över 200 år har man hållit fred och lärt av varandra över både åsikts- och nationsgränser. Utvecklingen till moderna demokratier skedde i samklang, och efter andra världskriget gjorde man slag i den sak som diskuterats länge – ett formellt nordiskt samarbete.

50-talisten Dagfinn Høybråten var inte med då, men tidigt beträdde han den stig som då fanns upptrampad för en ung norrman med lust att vidga sina vyer.

– Då var världen större. I dag ligger både den verkliga och den virtuella världen för ungdomarnas fötter. Då åkte man som längst till något av grannländerna på semester, då såg man på svensk tv och då började gärna en internationell politisk bana i det nordiska samarbetet.

Som norsk ungdomsrepresentant, parlamentariker, myndighetsdirektör och minister har han sedan dess upplevt det nordiska samarbetets vågrörelser mellan toppar och dalar. När tre av Nordens fem länder steg för steg blev medlemmar av den Europeiska unionen falnade efterkrigstidens entusiasm. Många menade att det nordiska samarbetet nu hade haft sin tid. Men det fortskred. Det mötte nya utmaningar och utvecklades. Murens och Sovjetunionens fall stärkte det gemensamma engagemanget österut mot Baltikum, och med EU:s utvidgning stärktes återigen relevansen av regionalt samarbete.

– Det nordiska samarbetet har nu fått en renässans och en chans.

Den chansen tänker Dagfinn Høybråten ta. Det var den som lockade tillbaks honom till det nordiska samarbetet, nu som generalsekreterare. Med slipade verktyg ska agendorna till ministerrådens möten öka i relevans. De ska klargöra potentialen hos det nordiska samarbetet och visa på möjligheterna att tillföra något som det egna landet inte kan åstadkomma för sig eller via andra internationella organisationer.

Med tydliga målsättningar, kunskap, analytisk förmåga och stora doser av uthållighet ska hans medarbetare göra Nordens regeringar uppmärksamma på problemställningar som de kan göra klokt i att avgöra unisont.

Tidigare statsministern i Norge, Thorvald Stoltenberg, sammanställde för några år sedan en strategisk rapport om möjliga gemensamhetslösningar på försvars- och säkerhetsområdet. Det är en metod som inspirerat landsmannen, Dagfinn Høybråten. I Stoltenbergs spår tog den tidigare svenska socialministern, Bo Könberg, fram en rapport om de nordiska ländernas möjligheter att gemensamt möta hälsoområdets utmaningar i form av antibiotikamissbruk, dyra behandlingar och mediciner. Nu har detta offensiva sätt att avtäckas tänkbara gemensamhetsåtgärder skapat en ny politisk dynamik i område efter område.

En kombination av ett vitaliserat politiskt engagemang och tryggheten i ett mångårigt samarbete tycks också ha skapat en beredskap att möta samtidigt mer akuta utmaningar. Efter attentaten mot yttrandefriheten och religionsfriheten i Köpenhamn våren 2015 blev gensvaret omgående ett gemensamt nordiskt program mot exkludering, marginalisering och diskriminering.

– I Norden är vi övertygade om att de mänskliga rättigheterna gäller alla. Angrepp mot en religion är ett angrepp mot religionsfriheten universellt. Och det är vi beredda att stå upp för.

Om den ena stämman i Dagfinn Høybråten's partitur strävar efter att åstadkomma mer nytta för medborgarna i Norden, höjer en annan sitt tonläge internationellt. Visionen är ett samarbete som tack vare stor betydelse för Norden blir starkare och synligare internationellt och vice versa, det vill säga att en starkare position internationellt stärker självkänslan i Norden. Under ett år som 2015 med nya hållbarhetsmål i FN:s regi och globala klimatförhandlingar i Paris, bidrar de nordiska länderna med uppenbara bevis på att det går att kombinera hållbara lösningar med ökad konkurrenskraft och bibehållen välfärd.

Miljö- och energi är ett av de områden där Norden har den trovärdighet som man får när man lever som man lär. Kunskaper och idéer som har utvecklats i ett omfattande samarbete mellan nordiska och internationella aktörer har tack vare praktiskt och pragmatiskt samarbete implementerats i Norden. Det inger respekt och en chans att i sin tur inspirera andra.

Dagfinn Høybråten har stor erfarenhet av utvecklingsarbete på den globala arenan. Ett exempel är rollen som styrelseordförande för organisationen GAVI, som arbetar för att öka tillgången på vaccin för barn i utvecklingsländer.

– Det är genom att samarbeta i denna värld som vi kan få något gjort, och vi får aldrig ge upp att försöka.

Det var den tron som fick Dagfinn Høybråten att ge sig ut i världen, och det var också budskapet till presidenterna från Balkan. Samarbetet i Norden har bidragit till de egna ländernas välfärd och till något som rönt internationellt intresse för det man kallar – en modell. Men det är ingen isolerad eller statisk modell, poängterar Dagfinn Høybråten. Mindre länder som de nordiska, hade inte kunnat utvecklas utan goda relationer med omvärlden, och modellen har hela tiden anpassat sig till de utmaningar som den mött.

”

– Det som kallas Den nordiska modellen är inget som är, det är något vi gör.

Foto: Johannes Jansson

DAGFINN HØYBRÅTEN:

Född i Oslo, Norge (1957)

Kommundirektör samt rådman (1990–1996)

Direktör Riksförsäkringsverket (1997, 2000–2001)

Minister inom hälsa och arbetsmarknad (1997–2005)

Ledare för Kristeligt folkeparti (2004–2011)

Stortingsrepresentant (2005–2013, varav vicepresident
2011–2013)

President i Nordiska rådet (2007)

Styrelseordförande i den globala vaccinationsalliansen
GAVI (2011–2015)

Generalsekreterare för Nordiska ministerrådet (2013–)

VISSTE NI...

... att enligt Eurobarometerns mätning av tilliten till de demokratiska institutionerna i de egna länderna 2014, är tillitsgraden högst hos de nordiska EU-medlemmarna: Sverige 57 %, Danmark 54 %, Finland 50 % jämfört med exempelvis Spanien 11 %, Grekland 14 %, Kroatien 16 % och Italien 17 %. Medeltalet i Europa är 28 %.

... att de tre nordiska länderna också har, jämfört med de andra medlemmarna, störst tillit till EU som institution.

Referenser

Aalberg, T, Strömbäck, J & Örsten, M, *Political Communication in the Nordic Countries, Communicating politics: Political communication in the Nordic Countries*, Göteborg: Nordicom, 2008

Anholt, S, "Nation brand as context and reputation.", *Place branding*, 2005

Anholt, S, "Should place brands be simple?", *Place Branding & Public Diplomacy*, 2009

Archer, C, "The Nordic area as a 'zone of peace' ", *Journal of Peace Research*, 1996

Aronczyk, M, *Branding the nation: the global business of national identity*, 2013

Ceihagen, C, *Sjukvårdssystem i förändring – en jämförelse mellan Sverige, Norge och Danmark*, Lunds universitet, 2006

Chan, C & Marfa, L, *Place Branding & Public Diplomacy*, 2013

Hiilamo, H, Kangas, O, Fritzell, J, Kvist, J & Palme, *A Recipe for a Better Life: Experiences from the Nordic Countries*, CMI, Martti Ahtisaari Centre, 2013

Dahlqvist, U, & Melin, F, *Varumärken i offentlig tjänst*, Malmö: Liber, 2010

Fjällhed, A, "Det nordiska perspektivet", *En kvalitativ fallstudie om ett transnationellt platsvarumärke*, Lunds universitet, 2015

Folkhälsomyndigheten: *Svenska folkets hälsa i ett historiskt perspektiv*, 2005

Global utmaning: *The Nordic Way – Global crossroads and capability to change*, 2015

Global utmaning: *The Nordic Way, Globala vägval och nordisk förändringskraft*, 2015

GULLERS GRUPP: *NORDIC COOL 2013: utvärdering av kommunikationseffekter*, rapport, 2013

Halldorsson, M, *Health care systems in transition: Iceland*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2003

Hårdstedt, M, *Omvälvningarnas tid – Norden och Europa under revolutions- och Napoleonkrigen*, Norstedts, 2010

Morgan, N, Pritchard, A, Pride, R, *Destination branding: Creating the unique destination proposition*, Oxford: Butterworth-Heinemann, 2011

Niemelä, H, Salminen, K, *Den sociala tryggheten i Finland*, 2006

Nordiska ministerrådet, *Det nordiska perspektivet*, Strategi för internationell profilering och positionering 2015–2018, tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.6027/ANP2015-701>, 2014

Nordic Council of Ministers, *The Nordic Perspective*, Strategy for International Branding of the Nordic Region 2015-2018, tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.6027/ANP2015-708>, 2014

Nordiska ministerrådet, *Nordisk statistisk årsbok*, 2014
<http://dx.doi.org/10.6027/Nord2014-001>

Nordiska ministerrådet, *Nordisk statistik*, 2015
<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2015-781>

Nordiska ministerrådet, ETLA; *The Nordic model – challenged but capable of reform*, 2014. <http://dx.doi.org/10.6027/TN2014-531>

Nordiska ministerrådet/Nordiska rådet, webbsida: www.norden.org

Nordic Council of Ministers/Nordic Council, website: www.norden.org

Pasquinelli, C, Place branding and co-operation: Can a network of places be a brand?, i: I. A, Pike (red): *Brands and branding geographies*, Cheltenham: Edward Elgar, 2011

Price, M. E, *Free expression, globalism, and the new strategic communication*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015

Rasmussen, M. et al, *Ancient human genome sequence of an extinct Palaeo-Eskimo*, Nature 463, 757–762, feb, 2010

SKL, *Hälso- och sjukvårdens reformer: En internationell jämförelse*, 2009

Store norske leksikon, *Norsk utdanningshistorie*, tillgänglig:
<https://sv.wikipedia.org/wiki/Folkskola>, 2015 (hämtad 5-12-2015)

Team Up to do Something Big, Nordiska ministerrådet/Happy Forsman & Bodenfors, 2014

The Economist, *The Nordic Countries: The Next Super Model*, 2013

The official gateway to Iceland, tillgänglig:
<http://www.iceland.is/the-big-picture/people-society/education>,
(hämtad 5-12-2015)

Terkelsen, A & Gram, M, "Branding Europe – Between nations, regions and continents", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(2), 107–128, 2010

Utbildningsstyrelsen, Finland, tillgänglig:
http://www.oph.fi/download/47585_Utbildningens_milstolpar.pdf,
(hämtad 5-12-2015)

Utrikespolitiska institutet, Landguiden, tillgänglig:
<https://www.landguiden.se/Lander/Europa/Danmark/Utbildning>,
2015 (hämtad 5-12-2015)

William J.B, *Gunnar Myrdal: An Intellectual Biography*,
Palgrave Macmillan, 2008

World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report*
2014–2015, tillgänglig:
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf 2014,
(hämtad 5-12-2015)

Wästerfors, D, *Populär historia*, tillgänglig:
<http://www.popularhistoria.se/artiklar/skolstart-%E2%80%93-den-svenska-folkskolans-historia/>, 2002, (hämtad 5-12-2015)

Ålands fredsinstitut, *Självstyrelse i Norden i ett fredsperspektiv: Färöarna, Grönland och Åland*, 2015

norden

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18
DK-1061 København K

www.norden.org

Nordens Röster

Nordens länder är de starkaste länderna i Förenta nationernas 70-åriga historia, enligt generalsekretären, Ban Ki-moon. Detta faktum inger respekt och stärker er som region, hälsar han.

Personerna i den här boken, som alla agerar på olika internationella arenor, vittnar om ett stort intresse för Norden, och om att den nordiska rösten i världen kanske betyder mer nu än någonsin.

OM NORDENS RÖST I VÄRLDEN

Nord 2016:001
ISBN 978-92-893-4438-8 (PRINT)
ISBN 978-92-893-4439-5 (PDF)
ISBN 978-92-893-4440-1 (ePUB)

9 789289 344388